

célérité pour prévenir leurs desseins, l'empire est menacé des plus grands désastres. C'est pour cela que dans les diètes de Fulde et d'Ulm nous avons, de l'avis des princes, déterminé l'expédition de Milan, qui doit commencer la veille de la Pentecôte prochaine en un an. Nous vous notifions cette délibération, et nous en recommandons le succès à votre prudence. De plus, nous vous prions que comme vous avez fait graver élégamment notre sceau de la manière que vous l'aviez vous-même imaginé, vous fassiez pareillement graver celui de l'impératrice, et que vous nous l'apportiez bien conditionné à Aix-la-Chapelle. » Cette lettre est de l'an 1157.

Nous quittons avec regret ce beau recueil, que nous regardons, en ce qui concerne l'histoire, comme une mine précieuse et abondante où l'on n'a presque pas encore fouillé. Les lettres de Wibaud ont, sur toutes celles qu'il renferme, cet avantage que les anecdotes historiques, quoique très-intéressantes, n'en font que le moindre mérite. Elles portent de plus, en caractères bien gravés, l'empreinte d'une âme forte vigoureuse, élevée, non moins fermée dans l'adversité que modérée dans la prospérité; d'un cœur noble et religieux; d'un sens droit et d'un discernement exquis; d'un génie étendu, fécond en ressources et propre à les mettre en œuvre; d'un esprit doué d'une grande facilité naturelle et cultivé par de bonnes études. Quoique la plupart écrites à la hâte, elles n'ont ni la sécheresse ni la négligence du style ordinaire des dépêches. La diction en est correcte, agréable, fleurie, semée de sentences tantôt tirées du fond de l'auteur, tantôt empruntées des livres saints ou des ouvrages soit ecclésiastiques soit profanes de l'antiquité et toujours employées avec goût.

EPISTOLÆ WIBALDI

STABULENSIS ET CORBEIENSIS ABBATIS, VIRI CUM SPLENDORE GENERIS TUM PIETATE
AC REBUS GESTIS PRÆSTANTISSIMI.

(MARTÈNE *Ampl. Collect.*, II, 153, ex ms. codice imperialis monasterii Stabulensis συγγραμω.)

OBSERVATIONES PRÆVIÆ

In quibus ejus Vita ex antiquis utriusque monasterii monumentis, aliisque probatis auctoribus describitur.

Cum vetera Stabulensis monasterii instrumenta Wibaldi litteris præmisimus (7), viris eruditis æque consulebamur, atque ipsis imperialis loci ascetis, quibus jucundum fore videbatur, gazam omnem suam litterariam ita collectam et coacervatam recognoscere. Ut enim brevitatis studio omittamus multa instrumentis illis, eaque scitu dignissima; de Wibaldo contineri, quæ ætas deleverat, tanta certe ipsis est cum ejus epistolis convenientia, ut possint epistolis eisdem instrumenta, et instrumentis vicissim epistolæ illustrari (8). Id vero si necesse erit uno aut altero exemplo confirmari, epistolam afferimus 40, ubi Henrico Leodiensi episcopo Wibaldus de Eustachio nobili viro conqueritur. *Eustachius*, inquit, *vester et parochianus villam Tornines invasit*. Eustachium igitur illum qui volet cognoscere, instrumenta si inspiciet attentius, fratrem fuisse comperiet Alberonis Leodensis episcopi, Godefridi comitis Namurcensis consanguineum, advocatum de-

nique Leodiensem, qui tempore Innocentii secundi ab episcopo prædicto percussus ecclesiastica censura, villam eandem Tornines æque violenter occupatam, compulsus fuit restituere (9).

Ita et nomen Erheberti Wibaldi fratris, cujus honorifica habetur mentio epistola 79 ex instrumentis solum duobus, quibus subscripsisse legitur, innotescit. Neque etiam, opinamur, id usquam occurret, quod epistola 346, insinuat aulam se Cæsaris in ipso ætatis flore frequentasse, atque adeo imperatoribus quatuor operam dedisse. At rei hujus argumentum est non leve, et diploma illud eximium quod nondum abbas proprio nomine potuit impetrare anno 1128, in plena synodo Leodiensi (10), et quæ sequuntur Lotharii imperatoris, et Conradi regis privilegiorum instrumenta duo, ubi ipsius in regni administratione fides et strenuitas, quasi tunc ad regni elavum sedisset, diserte prædicantur.

Jam vero cum ex singulis hisce monumentis ap-

(7) Apud nos epistolas sequuntur. EDIT.

(8) Vide infra, in Appendice ad epistolas Wibaldi, sub num. 13, diploma Alberonis, datum anno 1159, ind. III.

(9) Vide ibid. chartam Wibaldi de defectu bovariorum, sub num. 17, anno 1140, infra, et Cœlestini

II papæ epistolam ad archiep., clerum et populum Leodiensem, quæ diploma Wibaldi proxime sequitur.

(10) Vide in Appendice, sub num. 1, diploma Fredrici, archiepiscopi Coloniensis, de subjectione Malmundariensis cœnobii Stabulensibus.

pareat Wibaldum, seu virtus spectetur et acies ingenii, seu rerum gestarum gloria, præstantissimum sua ætate fuisse, et fere nulli secundum, eundemque de Ecclesia et imperio difficillimis temporibus optime esse meritum. Mirari satis non possumus viri memoriam ac pene nomen silentio præmi. Quid enim de eo memoriæ prodidere Germaniæ scriptores, cum antiqui tum recentiores, et quibus præsertim id oneris incumberebat, Otto Frisingensis, Radewicus, aliique coætanei! Quid Saxoniae chronographi! Prodiit quidem ante annos decem clarissimi viri D. Libnits opera Corbeiae novæ breve chronicon (11), quod satis continue præcipuos viri actus exsequitur, sed opus illud miserum, tam fœdis erroribus inquinatur, ut fetum esse suspicemur mediocrius ejusdem et recentissimi scriptoris, qui nec fere Corbeiam novæ noverit. Qui enim fieri potuit ut Wibaldi vitam, contra fidem monumentorum omnium monasterii inelyti, ad annum 1174 produceret. Is certe error, ut plures alios omittamus, Meimbomio, si hic qualiscunque auctor ipsi venit in manus, occasio fuit Wibaldum Stabulensem, quem sciebat aliunde, vir doctus, in Græcia interiisse anno 1158, a Corbeiensi distinguendi, sicque abbates ex uno fingendi duos. Otto Frisingensis, inquit, scribit *Wiboldum, hunc ipse Wibaldum nominat, jussu imperatoris in Græciam Constantinopolim ablegatum; hujus legationis collega fuit Wibaldus-Stabulensis, vir prudens, et paucis interjectis, Guibaldus Stabulensis collega Wickboldi in legatione transmarina, non sine suspitione propinati veneni mortuus est: hæc ille.*

Neque diligentiores videntur fuisse Leodiensis Ecclesiæ Annalium sartores, cujus tamen Ecclesiæ Wibaldus lumen fuit et columnen annis amplius 30. Ex his enim unus omnino, lustratis quam diligentissime omnibus cum urbis tum sacrarum ædium archivis, et cæteris provinciæ monumentis, hæc pauca non ita pridem de ipso quasi hæsitanter scribebat (12), *Doctrina rerum sanctiorum usu et veritate celebrari cœpit, totamque diocesim illustrare Wiboldus, e monacho Walciodorensi (ita cœnobii habent archia), abbas Stabulensis, eamque sui in omnem partem famam diffudit, ut Corbeiae Germanici monachi ipsum abbatem sibi præfici postularint. Quo tempore? nihil habeo, nisi quod ipse scripsit ad Bernardum Hildeshemiensem episcopum in hanc sententiam: Eram in Stabulensi monasterio valetudine vix satis confirmata post febrim, quæ me Viterbi hebdomadas quinas detinuerat, quando ad me venerunt xv Kalend. Decembris, qui me Corbeiensem abbatem tunc designatum nuntiarent, cum sacri ordinis conventum Leodii haberet Henricus episcopus. Hæc ille, quæ certe minus explore dicta, neque sunt admodum accurata.*

Paulo fusius et accuratius Wibaldum scriptis suis celebravit Petrus diaconus, Cassinensis monachus et coævus, ac nostra ætate Nicolaus Schaten doctus Jesuita, annalium Paderbornensium auctor (13). Sed quantilla hæc sunt? eam solum hic attingit, quæ vetera Corbeiae instrumenta produnt; ille vero hæc solum exsequitur quæ tum in monte Cassino acta sunt, cum Lotarii jussu raptus est ad sedem Cassinensem, atque adeo de ejus origine, de ætate puerili, de studiis, quæ solent uti certa futurorum præsentia in præstantissimis viris annotari, uterque auctor habet nihil.

Ex his videre est, quam sit difficile, virum immortalis dignum memoria, his involutum tenebris, luci debitæ restituere. Attamen ut præmissis quodam modo stemus, eorum scilicet insigniorum virorum, quorum epistolæ, hoc in opere emitterentur, actus a nobis illustratum iri, qualescunque vitæ

A ejus specimen, cum ex citatis auctoribus, tum ex antiquis Corbeiae et Stabuli monumentis, nobiscum quam amicissime communicatis, aggressi sumus, amicissime vicissim tantillum hunc conatum charissimis utriusque loci ascetis et fratribus offerentes.

Florebant apud Leodios sæculo undecimo et sequentibus, viri nobiles domini de Prato, multis et magnis dignitatum titulis eminentes. Wibaldum ex eo genere esse oriundum, Joannes Stabulaus, S. Laurentii monachus, de fratre ejus Erleboldo agens, commentariis suis inseruit. Atque huic auctori quodam modo astipulatur poeta Ligurius, cum Wibaldum canit *clara stirpe creatum (lib. iv)*. Consentunt etiam Stabulensium monumenta, quæ Leodiensem esse satis insinuant. Sed et Wibaldus ipse provinciam Leodiensem non semel patriam suam appellat. *Cæterum, fratres charissimi, inquit epist. 305, reditum nostrum ad vos accelerare prohibet non solum Stabulensis Ecclesiæ, verum etiam totius Lotharingiæ concussio. Quæ utique nostra patria est, quæ nos genuit, educavit et provexit.* Quibus adde Erbertum ejus fratrem, qui unus patrum opum hæres fuit, domum seu castellum non longe abs monasterio Stabulensi habuisse.

Fratres ipsi fuere duo et una soror, Erbertus, Erleboldus, et Havidis, omnes certe æque prædicandi. Primus enim accepta cruce Conradum regem cui erat a cancellis, in Palæstinam secutus est anno 1148, et Stabulensium monachorum perpetuus fuit defensor, quorum etiam causa multa tulit damna, atque ipso castello suo fuit aliquando spoliatus, uti ex edita a nobis Cœlestini epistola ad Alberonem Leodiensem episcopum satis constat (14).

Erleboldus autem S. Laurentii Leodiensis primum, deinde Stabulensis, monachus, ubi sub fratre Wibaldo abbate plura edidit virtutis specimina, datus est ipsi successor anno 1158, multis strenue actis cum ad summos pontifices tum ad imperatores legationibus (15): Post felicem denique et gloriosam administrationem, Deo soli vacaturus cessit dignitate anno 1192; nec multo post feliciter obdormivit. Tertia denique Havidis in monasterio Gerigesheim [f. Gerisheim], Christo desponsata meruit ut sororibus præficeretur circa annum 1150. Hoc quippe anno Wibaldus ipsi, misso annulo, congratulatur, epistola 220.

Horum trium, ut videtur, maximus natus fuit Wibaldus. Is ab ipsis incunabulis ereptus mundo, monachis Stabulensibus traditur rudimentis inbuendus religionis. *Stabulensis ecclesia, inquit epistola 78..... lacteo nos pietatis alimento nutrit, et delicta juventutis nostræ et ignorantias nostras non reminiscens, nos si qua in prælacione æstimatur dignitas, ad summum sui regiminis gradum provexit.* Et alibi Ecclesiam eandem, matrem vocat nutricem, educatricem (ep. 41).

Labentibus paulatim tenellæ ætatis annis, grammaticæ applicatur et rhetoricæ, sub disciplina venerabilis Reinardi, qui tum Stabulensium scholas mira sapientia regebat. Is Wibaldum juvenem ob eximiam cum virtutis tum ingenii naturam tanto amore prosequatur, ut post aliquot annos creatus primus Reinhusensis abbas, et deinde senior factus ad finem usque vitæ loco haberet filii, paterneque ætatis privilegio utens, admonuerit frequentius, cum ad summos dignitatis gradus assumeretur, ne sese sineret male blandientis sæculi illecebris illaqueari. Id videre est in nonnullis ejus epistolis, quæ certe pietatem spirant non vulgarem. Magnos hoc magistro progressus fecit Wibaldus, et disciplinis altioribus brevi maturus, ad majores Leodiensium scholas statim fuit evocatus. Tum vero summa ejus et ingenii felicitas et judicii vis enitueret, ut pauco-

(11) Script. Brunswic. tom. II, p. 296.

(12) Buleu. lib. x. Legiæ sacræ, ad an. 1145.

(13) Chron. Cassin. l. iv, c. 124, etc.

(14) Vide inter epistolas Cœlestini papæ II, Patrologiæ tom. CLXXIX, sub num. 20.

(15) Brevis hist. ms. Stabul. abbatum.

rum annorum intervallo dialectica, rhetorica, arithmetica, geometria et astronomia imbueretur. Has adhuc scholas frequentasse anno 1115 ipse ad Eugenium papam circa annum 1152, scribens his verbis indicat (ep. 37) : *Ante annos ferme 37, cum essemus pueri sub scholari disciplina in predicta civitate (Leodiensi) constituti. Sed jam mundi pertæsus secessum meditabatur, de loco solum dubius hæsitans.*

Invitabant quidem vetera Stabulensium merita ad eos ut diverteret, at solitudinem quærebat quæ esset ab hominum consuetudine remotior, et forte vicinitatem verebatur consanguineorum, quorum, quisquis sese Deo devovet, consortium fugit. Quibus omnibus una cum Richero studiorum conscio et propositi rite pensatis, anno 1117, vastam Valciodori solitudinem selegit.

Erat tum temporis Valciodorensium fama sub Widrico abbate quæ sapientes et litteratos undique alliceret. *Undique conveniebant, inquit antiquus auctor (15*), jugo levi obedientiæ colla submittere, et cælestis haustu dulcedinis carnalis vitæ æstum refringere, ac dicere cum propheta : « Sitivit in te anima mea; quam multipliciter tibi caro mea! (Psal. xli.) » Hujus gustata suavitate dulcedinis, pergunt idem auctor, magister Wibaldus et magister Richerus sine ulla deliberationis mora præfatum abbatem adeunt, atque illi æstus suos confitentes, consilio ipsius vestem cum spe priori mutant, religionemque sub eo profitentur.*

Neque tamen Wibaldus, quem Deus optimus ad labores magis actuosæ vitæ vocabat, quam ad contemplativæ otium, speratam Valciodori quietem invenit. Widricus enim cognita ejus et profunda eruditione et morum maturitate, fere prius scholis regendis eum applicat, quam solenne religionis vota nuncupasset. Stabulenses vero sollicitant ut ad se se redeat, acerbius conquerentes erēptum sibi esse; trahunt denique, secum detinent, atque elapsis annis septem vel octo abbatem sibi constituunt.

Æque gravis procul dubio Wibaldo ac Valciodorensibus discessus ille fuit; his quidem qui doctum juxta et pium magistrum amittebant, illi vero qui ad scopulum e tranquillo rapiebatur. Sciebat Stabuletum frequentes esse nobilium concursus, ibique cum ipsa loci celebritate, tum ob summam sancti Remacii venerationem, curias ut aiunt, aliquando suas habere imperatores. Triumphabant econtra Stabulenses hunc sibi redditum virum cujus auctoritate et prudentia pristinae dignitati possent restitui. Ab usque obitu enim Folmari venerabilis abbatis, qui circa annum 1106 contigit, monasterii res pessum ibant. Poppo de Bellomonte ejus successor multa prædia abalienaverat, ea in beneficium, ut aiunt, conferens, unde et *depopulator* dictus est (16). Eo decedente, Varnerus quidam dignitate abbatiali usurpata, quinque annos intrusus rexerat, ac tandem depositus præposituram exercebat. Quantum hæc mala detrimenti conferant disciplinæ nemini prorsus latet. His igitur medendis Wibaldus satis videbatur idoneus.

Sed quo præcise anno Stabuletum advenerit reperiri nusquam potuit, cum tamen aliunde constet eum anno salutis 1150 creatum esse abbatem, concludi necesse est et ibidem ante Henrici V imperatoris obitum degisse: nec enim, uti jam diximus statim creatus est abbas. Et nobis hic Petrus diaconus chronici Cassinensis continuator tametsi minus accuratus, quodam modo consentit (17). *Hic, inquit, de Wibaldo agens, natione Lotharingus, et a pueritia in monasterio Stabulensi monachus factus,*

A grammaticam, dialecticam, etc. ad plenum eruditus, atque a quinto Henrico imperatore ejusdem cœnobii Stabulensis abbatiam regendam suscepit.

Cuno Popponis legitimus successor, optimum in Wibaldo adiutorem reperiens, non scholas solum ei commisit, uti tradit chronicon Walciodorensis jam citatum, sed et monasterii portam, quod præcipuum erat Stabuleti munus, ob frequentes quos diximus principum et imperatoris accessus. Imo de maximis quibusque negotiis cum eo conferens, ejus consiliis quam lubentissime utebatur. Sic agente Wibaldo, dissensiones illæ graves quæ occasione allodii *de Bras* inter Evrardum *d'Isiere*, et homines monasterio subditos jam pridem exortæ erant, sopitæ sunt anno 1124 sub certis conditionibus. Meliorata bona quæ in Calco erant negligentia ministrorum redacta penè ad nihilum. Pactum est fœdus anno 1127 cum vicario Sprimontensi, quicum multa erant ordinanda (18).

B At nihil magis ipsi cordi fuit quam ut Malmundarienses in ordinem redigeret. Nunquam illi, uti ostendimus in prævia observatione ad Stabulensium instrumenta, nisi invitati admodum ferre potuere sese quodam modo subjici Stabulensibus, jugumque illud ab ipso sancto Remaclo sibi impositum exuere jam sæpius tentaverant, antiquitatem suam levius quam verius jactitantes. Et ex hoc fonte derivata discordia in utrumque monasterium ex eo tempore defluerat, sed tum æstuabat magis, credentibus forte Malmundariensibus opportunum sibi adesse tempus, cum Stabulensium res ob malam Popponis et Vernerii administrationem miscebantur. Tam acriter negotium illud Wibaldus est prosecutus, ut tandem anno 1128, ad felicem exitum perduxerit, insigni impetrato diplomate abs archiepiscopo Coloniensi, quo definitur ut *Malmundarium eo subjectionis jure Stabulensi Ecclesiæ obediat, quo jure omnes cellæ vel præposituræ suis cœnobiis subjici videntur* (19).

C Tantos vero tum temporis tam nobiles tam necesarios sibi et monasterio amicos, cum in Italia tum in Germania conciliavit, ut suspicari libeat, summos Germaniæ principes atque ipsum Henricum V imperatorem ejus ministerio frequentius esse usos. Tum certe cum Gerardo cardinali, qui summum pontificatum postea adeptus Lucius II est dictus, amicitias junxit, uti ipse declarat Joanni cardinali Gerardi ejusdem sive fratris sive sororis filio scribens anno circiter 1148. *Quid laboramus inquit (ep. 50), cum propitium judicem habeamus, quem sane non timemus, pro eo quod ex officio sedis suæ Catholicæ Ecclesiæ custodiam et canonicæ litis arbitrium habet. Sed pro eo diligimus quod nepos est summi quondam pontificis papæ Lucii, qui nos ante supremum profectionis gradum unice dilexit, et in apostolatus culmine constitutus Ecclesiam nostram et nos maxime honoravit. Et paulo infra: Tueatur nepos quem avunculus dilexit, protegat ab ipso ordinatus quem ille procegit, servet presbyter cardinalis judicium summi pontificis, ut nullis concussionibus eum fatigari permittat, quem ille honore dignum putavit. O quanta veræ dilectionis fiducia in ipso ineunda familiaritatis imo notitiæ primordio! Ita vobiscum secure et liberaliter loquimur, sicut cum illo, illo, inquam, avunculo vestro, sermocinari consueveramus, cujus intima amicitia gratia viginti et eo amplius annis sine offensione usi, et ut minus usitate, sed verius dictum sit frui sumus.*

D Prolixus sim si cæteros omnes cum episcopis tum cardinales hic velim enumerare, quos sic privatus sibi devinxit. Hæc porro sui documenta ede-

(15*) Chronic. Valciod. Spicil. tom. VII.

(16) Vide infra notitiam de possessionibus Stabulensis monasterii in Appendice ad epistolas Wibaldi, sub num. 2.

(17) Chronic. Cassin. lib. iv, c. 124.

(18) Hist. ms. abbat. Stab.

(19) Vide diploma Friderici Coloniensis de subjectione Malmundiariensis cœnobii Stabulensibus, infra in Append. sub num. 1.

bat, quando decessit e vita dominus Cuno, cujus exitum Stabulenses non sine magna virtutum celebritate, ad quartum Idus Decembris anni 1128 consignant (20). Neque vero quisquam, opinamur, subrogandus huic abbati reperiebatur Wibaldo dignior. At siue absens esset, reipublicæ negotiis intentus, seu dignitatem illam vir modestissimus a se removeret, quod sæpius fecisse ostendemus; susceptus est Joannes Rulland, vir quidem pius et industrius, sed cætera minime notus. Biennio is præfuit, ac tandem fato functus, tertio Kalendas Novembris, anno 1130, abbatiam Wibaldo reliquit, qui quarto ab ejus obitu die electus est. Nec sine Dei optimi consilio factum est, ut eo præcise eligeretur anno, quo summus pontifex Innocentius secundus, prævalente Petro Leone, sua pulsus sede est. Nunquam utique legitimo pontifici subvenisset Germania, si ejus consilio fuisset destituta. Pauciores vix effluerant anni, ex quo tota pene conflagraret schismate luctuosissimo. Fumabant adhuc diversis in locis incendii hujus reliquiæ, quæ excitari vel levi flatu poterant. Lothario sæpius imperii proceres et ministri suggerebant, Romanos immodico aviditate jura proferendi suâ ultra fines constitutos, investituras eripuisse. Adjiciebant vero recuperandi eas occasionem præbere schisma recens exortum, cum restitui sedi suæ summus pontifex absque subsidio imperatoris nullo modo posset. Aliquot jam menses Gallia, quæ perfugium esse solet summis pontificibus, Innocentium detinebat avidius; sed et Germanis, felicitati gentis nimis invidentibus, paterne indulgens, ad extremos Belgii fines movere destinabat, nuntiabaturque Leodium brevi venturus. Quo audito, Lotharius e Saxonia, sub-initium anni 1131, Rhenum transmisit, et nuntiato pontificis adventu, ipse cum multis imperii proceribus obviam progressus, eum Leodio undecimo Kalendas Octobris perhonorifice excepit. Rursus pontifex in conventus episcoporum xxx, et lxxx abbatum, regi et consorti ejus Richisæ diadema imposuit. His veluti comitiis damnato Petro Leone, subsidium omne promisit Innocentio Lotharius adversus pseudo-pontificem, at de investituris facta mentione, non modicam animo ejus curam iniecit, quæ tamen puncto temporis discussa est, suadente Bernardo Ciarævallis abbate, ne vetus illa quæstio tantis laboribus composita denuo agitaretur.

Quas tum partes Wibaldus egerit, Stabulensium monumenta prorsus silent, sed nec usquam legimus utrum tantæ celebritati coram adfuerit præsens: Adfuisse suadet dignitas nova, quæ locum ipsi inter principes imperii dabat, et excusationem admittebat nullam monasterii ejus vicinia. Cæterum, soluto Leodiensi conventu, Lotharius et Richiza Treviros contendentes, sanctam celebraturi Paschatis diem, Stabuletum appulere pridie Idus Aprilis, cum Mathæo Albanensi legato, et magna procerum pompa. Dominica erat Palmarum, qua die prima panduntur mysteria morientis Christi. Die postera basilicam ingressi rex et regina, prostrati diu jacuere, sacras venerantes sancti Remacli exuvias. Tum Lotharius approbata ibi Wibaldi electione, confirmatisque insigni diplomate, quod infra edimus, monasterii privilegiis, perrexit Treviros usque. Sequebatur inter principes regem Leodiensis præsul, sed mox Stabuletum reversus, Wibaldum, peracto prius paschali die, inauguravit. Tertius jam mensis et eo amplius ab ejus electione transierat, et vix ullum ex eo tempore colligendi sui habuerat spatium. Tum vero pusillum nactus quietis, oneris sibi impositi immensam persensit molem, videns inde monasterii bona potiolem partem dispersa aut neglecta, hinc disciplinam in dies singulos labi. Quæ duo cum diffici-

lius quovis in loco reparantur, in Stabulensi reparari fere non poterant, avocantibus assidue abbatem negotiis imperii. Tenebatur qua princeps solemnibus reipublicæ comitiis frequens adesse, sequi in expeditionibus imperatorem, parare copias, ipsa in discrimina venire. Atque his omnibus videbatur præ cæteris Wibaldus futurus obnoxius, eum ob miram in consulendo solertiam, tum ob incredibilem in exsequendo celeritatem, quæ sane duo ubi primum eminere in ipso Lotharius deprehendit, eum quasi admisit in administratione imperii consortem. Et fidem his facit instrumenti ejus exordium, quod ipsi concessit idem imperator anno 1136, Wirzburgi (21). *Noverit, inquit, omnium fidelium nostrorum tam futuræ quam præsentis ætatis industria, quod nos, venerande abba Wibalde, fidelitatis tuæ constantiam et labores quos nobiscum in administratione imperii nostri persers pensantes, Ecclesiam tuam in omnibus defensare et privilegiis munire decrevimus.*

Tamen cum attenderet non principis solum vices Stabulensem abbatem implere, verum et pastoris, atque adeo monasterii non minus quam imperii demandatam ipsi esse curam; sic uni perinde ac alteri vacabat, nullum ut intermitteret tempus a labore.

Quod ad monasterium spectat, primam reformationi disciplinæ regularis operam collocavit, utque omnibus eo pariter tendentibus, felicem propositi sui finem consequeretur, singulis quos digniores sciebat, propria tribuit munia. In his Warnerum, et eo mortuo Robertum studiorum sub Reginardo sodalem, constituit priorem seu decanum, quæ Stabuleti proxima dignitas est ab abbate. Hic prudentia et virtute præcellebat, atque imprimis eloquentia. *Taceo, inquit prædictus Reginardus Wibaldo scribens, de Tulliana eloquentia fratris Roberti Stabulensis decani, qui nos aliquando nihilominus aliquantisper audivit, quam in eisdem litteris sum admiratus, cui certe stylo paucorum vel antiquorum non dico modernorum stylus meo judicio videtur esse prælatus.*

Scholis Henricum præfecit monachum vere pium et eruditum, cujus labores et merita non semel epistolis suis celebravit (22).

Erlebaldum denique germanum fratrem, qui Leodii apud Laurentianos vota religionis nuncuparat, accitum ad se capellanum prius instituit suum, deinde custodem, sic porro appellatur is cui commissum est instrumentorum archivum. Neque vero sanguini destinatio hæc referatur, cum jam videtur muneribus primis adolescens dignissimus.

His tribus præsertim adiutoribus, fieri non poterat quin brevi recalesceret tepidior observantia. Et novi utique fervoris quædam vestigia epistolæ Stabulensium nonnullæ ad Wibaldum exhibent, et Wibaldi vicissim ad ipsis, sed ea in primis in qua fratrum quatuor mortem luget. *Manus Dei, inquit (ep. 136), supra monasterium nostrum est extenta, evocando ad se et subtrahendo nobis fratres nostros, rebus utique divinis maxime utiles ac necessarios. Nos tristamur fratres atque lugemus illos nobis esse ademptos, qui orabant pro populo et pro civitate nostra, intenti jugiter corde et voce ad sui Conditoris amorem ac laudem, sectantes humiliter obedientiam, diligentes veraciter nostram personam. Sed lætatur in cælis Christus cum angelis factos eos esse ex ipsius gratiæ dono gloriosæ civitatis suæ municipes. Fratres illi quatuor primis solum litteris designantur, sed quæ prædictis tribus Roberto, Henrico, et Erlebaldum minime conveniunt, ex quo constat non paucos tum temporis Stabuleti floruisse magnæ pietatis viros.*

(20) Hist. ms. abbat. Stab.

(21) Vide infra in Appendice, sub. num. 8.

(22) Vide chartam Wibaldi de defectu bovario-

rum, anno 1140, sub num. 17, et subscriptiones diplomatis de ecclesiæ de Comblenz decimatione, etc., in Appendice, sub num. 27.

At vero quæ pietas in monasterio, confusis omnino rebus et conturbatis vigere diu potest? nulla prorsus quanta quanta sit. Id quod attendens Wibaldus, suscepta rerum et bonorum administratione, sollicitè inquisivit quid ferrent monasterii redditus, quid detractum ex illis esset, quid dispersum, quid usurpatum, atque utrum et quomodo restitui absque injuria posset. Majoris sane erat molis hæc inquisitio quam ut ipse unus eam subiret, adeo confusa imo desperata omnia invenit.

Diximus superius plurimos monasterii fundos Popponem secundum pensionibus annuis elocasse quæ tenues admodum erant. Locationes hujusmodi nuncupant *beneficia*, et quibus fiebant *beneficiarios* seu *ministeriales*, ac tandem pensiones illæ annuæ dicebantur *census*. Cum vero tenuitas ipsa census, ut propria usurpem verba, eo adduceret inopiæ monasterium alias opulentum, ut fratribus paucis ea quæ ad cultum et victum essent necessaria vix posset suppeditare. Tanto nihilominus lucro beneficiarii illi non contenti, alii non solvebant census; alii deberi negabant; quidam usurpabant fundos elocatis illis contiguos, sicque infinitæ excitabantur quotidie lites et bellorum incendia. Atque monasterii patroni quos vocant *advocatos*, nominis sui immemores, horumce motuum occasione captata, in ipsos monasterii ejusdem subditos sæpius grassabantur, exuentes bonis, deprædantes domos et denique comburentes. Sed ipsum audiamus Wibaldum, mala hæc suo more describentem, familiarem vero suum Henricum alloquitur (ep. 294).

Magna est ruina ordinis nostri, quam in tam multiplici rerum necessariorum defectu nos sublevare posse non confidimus. Porro tanta est apud vos rerum tenuitas, et præbendæ quotidianæ defectus, ut etiamsi totum regnum firmissima pace frueretur, vix tamen valeret se Stabulensis Ecclesia sustentari. Advocati vestri, peccatis facientibus, non sunt pauperum defensores, sed crudelissimi vastatores, et libertatis vestræ inimicissimi insidiatores. Ministeriales vestri, qui maxime deberent Ecclesiam sustentare, conversi sunt in arcum pravum, et neque mandatis obtemperant, neque agriculturam, ubi ipsi villici sunt exercere adjuvant. Sed (quod deternus est), impediunt et devastant. A quibus detrimentis nulla fere Ecclesiæ vestræ possessio aliena est, et maxime illæ curtes vacuæ et neglectæ sunt, de quibus præcipua, et præbendæ supplementa capi solebant.

Vexationibus illis iniquis vir constans irritatus magis quam depressus, animum non despondit, sed disponens prudenter omnia, atque agens indefesse, modo compositione, modo vi eas paulatim repressit.

Ac primo ministeriales aggressus decreto (25) sanxit irritas fore alienationes, quas fratrum consensus, et legitima abbatis donatio cum advocati astipulatione, dato testamento non confirmasset. Quod decretum facilem Stabulensibus aperiebat viam ea recipiendi quæ sine hujusmodi conditionibus fuissent alienata. Et hæc quidem multa reperiebantur, sed præcipue in curte Andernaci, quæ recepta sunt anno 1152. Tum vero eosdem urgens instantius. *Multiplicibus, ut ipsius verbis utar et pene inextricabilibus periculis efficit, ut medietas eorum beneficiorum quæ Poppo dederat, resignaretur sibi tam ab hominibus monasterii liberis, quam a ministerialibus.*

Advocatos etiam cæterosque monasterii adversarios seu potius prædones vi volens repellere, constructiones suscepit totas propugnaculorum, atque ingentis vici seu oppidi translationem, ipsa est Longia, quæ sane princeps quilibet difficillimis illis

(25) Vide chartam Wibaldi de rebus ab eo gestis et emendatis in curte Andernaci, anno 1152 in Appendice sub num. 4.

(24) Vide chartam Wibaldi de ecclesiarum Longiæ

A temporibus aggressus nunquam esset, nisi in magna rerum opulentia, eaque omnia, si non ipso quo proposuerat, certe anno septimo perfecit. Videre est hæc de re instrumentum ab eo confectum (anno 1138), ubi situm vici hujus antiqui et statum, translationis causas, privilegia novis incolis concessa, aliaque scitu dignissima plane suo more graphice describit.

Negotiis interea quæ speciali quodam modo Dei gloriam, vel sancti alicujus cultum attinerent, libentius operam dabat. Duas olim Cuno et Johannes decessores sui, ecclesias Heribrando de Longia dederant jure feodi, in prædicto vico Longia unam, aliam in monte Sancti Rainheri, hoc etiam insuper concesso, ut *vacantibus illis sacerdotum morte, provideret ipse laicus, de novis sacerdotibus, conducta ad investituram altaris persona* (24). Non tulit vir sanctorum canonum minime rudis, ecclesias a laico dari, abusumque illum, seu volente seu nolente Heribrando, correxit (anno 1133).

B Villam Bovinias extremis in finibus Namurci sitam, quæ furente sævitia Northmannorum sacris sancti Remacli pignoribus perfugium dederat, et ob id unum magnæ apud Leodienses venerationi, instaurare gestiens, sibi petiit dum viveret fruendam concedi, erat *namque fratrum vestiario destinata* (25). Receptam igitur eam, funditus eversam, destitutam incolis et colonis pristino restituit decori. Plurimam alia strenue egit Wibaldus, quæ editis a nobis Stabulensium instrumentis fusius continetur, sed hæc pauca satis ostendunt, quam sollicitè vices expleverit omnes abbatis.

Quid vero operæ negotiis imperii dederit libentius exsequemur, cum ea potissimum vitæ suæ parte conspiciendus sit.

Vidimus superius Lotharium, soluto Leodiensi conventu, ubi proposita quæstione de investituris et suppressa, suppetias tandem promiserat Innocentio, Stabuletum cum cæteris imperii proceribus appulisse. Quis statim præcipuam itineris hujus causam non præsentiat?

C Opinamur nos voluisse regem cum Wibaldo secretius conferre de suppetiis illis ferendis. Et inde conjicimus prima Stabuleti fuisse agitata consilia Italicæ expeditionis, quæ exitus habuit tam prosperos, atque immortalis Lothario gloriam comparavit. Id vero suadent ea quæ colloquium sunt subsequuta. Non solum concidit quæstio odiosa de investituris, sed rex, collecto statim exercitu, ad partes Italiæ sub finem sequentis anni contendit.

Tum vero quantos Wibaldus pertulit labores? Nondum pedem ab urbe Augusta Vendelicorum moverat rex, cum ecce tibi adest nuntius, Conradum Sueviæ ducem, qui Italicum regnum invaserat, irrupisse in Germaniam, atque eundem omnia miscere, plurimis ad partes ejus inclinantibus. Is terribus expeditionis fama deviiis itineribus cum exercitu fugerat ab Italia res novaturus. Reprimendi igitur Wibaldo fuere uti et cæteris imperii proceribus rebellium conatus, confirmandi alii in fide Cæsaris, providendum statim exercitui de necessariis, cavendum denique quocumque modo, ne malum illud improvisum latius serperet. Singula hæc, ut multa alia non expendunt scriptores antiqui, verum constat Wibaldum hac occasione insignia cum fidei tum virtutis, et præcipuæ in rebus gerendis solertiæ specimen edidisse, quæ certe Lotharium, confecta expeditione, eo compulere, ut deinceps virum illum frequentius de præcipuis imperii negotiis appellaret atque eundem brevi in Italia videbimus ingenti præfectum classi, quæque in pericula sese inferentem et adversus schismaticos molientem consilia.

Reversus est Cæsar ab Italia anno 1133, uti scri-

et montis Raineri investitura a laicis non accipienda in Appendice post epistolas; sub num. 5.

(25) Vide ibid. chartam Stabulensium monachorum, anno 1136, sub num. 5.

lit auctor chronici Hildeshemiensis, cui concinunt Corbeie Novæ monumenta, atque adeo annus vix unius expeditioni sumptus est. Hoc scilicet intervallo totam subegit Italiam cum modico exercitu, et Innocentium, prostratis perfidis schismaticis, suam in sedem collocavit.

Addunt auctores cœvi Conradum, qui rebellaverat, statim fuisse receptum in gratiam, agente in primis sancto Bernardo Claravallis abbate. Verum non ita facile alienati ab invicem animi principum conciliantur, et sat probabile est Wibaldi consiliis et precibus eo sensim adductos fuisse; et Conradum ut, finita expeditione, veniam abs Cæsare deprecaretur, et Cæsarem ut Conrado veniam daret. Atque hic fons, hæc origo est consuetudinis hujus veteris, quæ deinde eidem principi cum Wibaldo intercessit, quæ tanta fuit ut post aliquot annos in regni solium sublimatus, germanis suis illum, licet in altissimo principatus culmine constitutis, sæpenu-mero anteponeret (épist. 340).

Incipiebat vero Cæsar multarum palmarum nobilibus pacis hujus suavitates degustare, cum denuo frequentibus litteris ab Innocentio admonetur schismaticos rebelles, quos paulo ante devicerat, vires jam recepisse novas, eosdem omni ex parte irruere, tempus denique instare propius, ut *Romani imperii coronam ab hostium jugo defenderet, et Ecclesiam scissam ad pacem, concordiam et unitatem... liberaret* (26).

His commotus Cæsar, perpendensque obstinatio cum hoste bellum esse gerendum, plura diversis in locis comitia habuit generalia, ubi de nova expeditione Italica tractabatur, abjectaque omni cunctatione, copias undique colligi curat, quibus et Henricum Superbum Bavarie ducem generum suum præficit, adjunctis ipsi Conrado Sueviae duce, de quo superius egimus, et Wibaldo abbate. Ac tandem per Alpes Tridentinas ingressus in Italiam sub initium Septembris, anno 1156, Ravennam cum instructissimo exercitu concessit in hiberna, expugnatis eversis aut receptis in deditionem quæque occurrere castellis et oppidis. Ravennæ deliberatum de bello per Apuliam et inferiorem Italiam inferendo, ac de Sicilia ipsa invadenda, ut nullum de cætero perfugium ipsis relinqueretur, atque adeo pestis illa tota plane concideret. Expeditioni huic maritimæ, quæ magnam in duce dexteritatem exigebat, Wibaldus præficitur, ita tamen ut ne prius discederet ab imperatore, quam classis quæ instruebatur, aliquo tandem moveret. Hinc Cæsari Wibaldus fere ubique consiliis æque ac virtute adfuit. Exacta hieme imperator exercitum educens duas in partes dividit, missoque cum altera Henrico genere in Campaniam, ipse cum altera, adscito sibi Wibaldo Umbriam, Æmiliam, Flaminiam, Picenumque provincias Romano regno subiecit. *Inde vero, inquit Petrus diaconus (27), castra movens supra Barum, quæ totius Apulie caput est, tentoria figit, et a civibus urbis susceptus, arcem quam Rogerius magnifice construxerat, oppugnare modis omnibus cœpit, ac tandem magno labore ad solum usque deduxit.*

Interea Henricus gener, Capuano principatu, nullo pene obsistente redactò, Beneventum, quo Rogerius tyrannus xx millia militum induxerat, in deditionem accipiens, Innocentio summo pontifici restituit, et statim ad imperatorem cum eo revertitur (28), functis hoc modo viribus, brevi omnes Apulæ urbes Romano subduntur imperio, ejectusque Rogerius Capuanus princeps confugit in Siciliam.

Tum Lotharius convocato apud Melphiam conventu, Wibaldum navalis expeditionis ducem Nea-

polim misit, ut classem milite et armis instrueret (29). Ipse vero cum exercitu Salernum contendit, expugnata hac urbe in Siciliam quo se hostis contulerat trajecturus. Verum Wibaldus professionis suæ non immemor, sacra sancti patris Benedicti limina, quæ non ita distabant, prius voluit visitare, vices certe deploraturus suas, qui sic vitam fere omnem ab ejus institutis, uti censebat, prorsus alienam transfigeret. Hæc et alia similia secum in animo volutans vir pius et laudes fastidians bellicas, sanctum subiit montem, easdem venerabunde vias terens, quas olim sancti pene innumeri ad cœlestem patriam tendentes tenuere. Exceptus a fratribus, uti decebat, quam honorifice, indoluit vehementer, quod dissiderent ab invicem, prævalerentque in dies in loco sancto perfidi schismatici. Dissentionis et mali auctor unus reperiebatur Raynaldus Tuscus qui locum tenebat abbatis. Cum enim superiore anno, Seniorecto abbate defuncto, electus fuisset a paucis, et competitorem habuisset Raynaldum Colmentanum, virum pius et prudentem, in quem convenerant vota partis sanioris, limentes quidam turbulenti et audaciores monachi, fautores Tusci illius, ne respueretur omnino, tum eo quod esset solummodo ini iatus sacro subdiaconatus ordine, atque ab Anacleto, quem non cognoscebat imperator, tum quod de simonia posset convinci, eum *tumultuarie et seditiose, ut verbis utamur Petri Diaconi (30), renitentibus omnibus aliis fratribus, apprehenderant, et in sancti Patris Benedicti cathedra locantes, sibi constituerant in abbatem.* Ex eo igitur tempore intrusus ille abbatiam tenuerat, tametsi sæpius imperatori Ravennæ hiemanti, conquesti erant de eo Casinenses. Sed novissime vocatus ad conventum Melphiæ, de prædictis omnibus responsurus, quo tandem res caderet nesciebatur, cum multos sibi pecunia et muneribus amicos conciliasset.

Hæc et plurima alia, quæ tumultus hujusmodi subsequi solent, Wibaldus graviter ferens, fratres omnes in capitulum vocatos, amice admonuit (31): *Reminisci illos debere qualiter per totum fere orbem predicationis fluentia, et monachicæ vitæ rudimenta ab eodem loco manassent, quanta et qualia Pater Benedictus divina fretus potentia ibi patrasset, qualiter sua corporali requie, regulæque descriptione Casinense cœnobium, caput omnium monasteriorum, perpetuo constituisset. Postremo, cum propter filium Petri Leonis ab Ecclesia disjuncti et separati essent, oportere illos dare operam, ut reformarentur, ut tanti loci fluentia ad antiquum claritatis statum redirent, et ad papam Innocentium, quem totus mundus scquebatur, converterentur.* Hæc cum perorasset, Patri Benedicto se commendans et fratribus, Neapolim abiit.

Interea Raynaldus præstito pontifici Innocentio et Cæsari fidei sacramento in conventu Melphiensi, atque impetrata amicorum interventu facultate revertendi Casinum, modo ut suos ad idem adigeret sacramentum, id quod injunctum fuerat reversus explevit. At non stetit diu vir nequam in fide promissa, accito statim Gregorio Adenulphi de sancto Joanne, ut Casinum adversus imperatorem muneret, uti paulo ante fecerat, cum Henricus Bajoariæ dux irrupit in Campaniam (32).

Sperabat forte imperatorem, quem fama ferebat in Siciliam transfretare, ob ætatem proveciorem nunquam esse reversurum. Sed sua eum spes fefellit. Nam imperator, obsessa urbe Salerno et recepta, sentiens sese viribus in dies destitui, mutato consilio, Capuam se recepit, proponens ante hiemem migrare in Germaniam. Ibi audito ex Casinensibus

(26) Chronic. Casin. l. iv, c. 97.

(27) Chronic. Casin. l. iv, c. 106.

(28) Ibid., c. 105.

(29) Ibid., c. 105.

(30) Chronic. Casin. l. iv, c. 104.

(31) Petrus Diacon. Chron. Casin. l. iv, c. 124.

(32) Chronic. Casin. l. iv, c. 118.

Raynaldum contra fidem promissam defecisse ad schismaticos, iratus valde, Brunonem misit *campidoctorem* cum militum manu ad monasterium, qui perjurum custodirent. Nec multo post ipse ad civitatem S. Germani accedens, pœnas ab eo petiturus infidelitatis, jussit in *secretario basilicæ Domini Salvatoris custodiri*, ac tandem ad monasterium, inquit Petrus diaconus (53), *ubi examinandus erat, sub custodia non parva remissus* paucis diebus elapsis, legitime exauctoratur, conspirantibus in idipsum summo pontifice et imperatore, quorum arbitrio, causam ejus permiserant Casinenses.

Quo die ferri debebat sententia, non pauci adfuere cum imperatore cardinales, archiepiscopi, episcopi, abbates et procerum multitudo infinita. In his vero eminebant præ cæteris, Aimericus cardinalis S. R. E. cancellarius, Gerardus cardinalis S. Crucis, Peregrinus patriarcha Aquileiensis, Bernardus abbas Clarævallis, qui suo more prolocutus, animos omnium non modice eo inclinavit, ut schismaticus idem et intrusus e loco sancto exturbaretur. Cumque hoc omnes pariter constituissent, solito conventu, itum est in Beati Benedicti ædem.

Tum vero cardinales prædicti cum patriarcha Raynaldum evocantes, coram altari sententiam tulere. *Et sic jussu illorum*, pergunt Petrus Diaconus, *præsente imperatore*, et universis imperii magnatibus, virgam et anulum, necnon et regulam supra corpus sanctissimi Benedicti (locum designat ubi olim sacræ ejus exuviæ colebantur) deposuit.

Quibus peractis, et reversis omnibus in capitulum, de novo abbate substituendo tractaturis, gravis in ipso ingressu cardinales inter et Casinenses monachos exorta contentio totam absumpsit diem. Volebat Gerardus cardinalis S. Crucis, ut ex monasterio fratres assumerentur duodecim, qui vice solum summi pontificis, abbatem secum nominarent. Addebatque præclare cum ipsis agi, cum suo summo jure uti summus pontifex posset. Ex quo enim sese ejusdem pontificis arbitrio permisissent in Raynaldi causa, devolutam ad ipsum esse pro hac vice omnimodam electionem. Timentes vero Casinenses multis de causis, quas exponere hic longum esset ne abbas e gremio, ut aiunt, sibi præficeretur, privilegia opponebant sua cardinali, et pro virili contendebant ea ne violarentur. Eo contentio exarsit, ut cardinalis ira succensus, nominæ Ecclesiæ interdixit ne ulla fieret electio; sed exoratus ab imperatore summus pontifex, cardinalis hujus interdictum die sequenti revocavit, annuens monachis, ut, servata privilegiorum integritate, abbatem crearent, *dum nulli extraneo Casinensis Ecclesia submitteretur, quæ Romanæ sedi Stephanum VIII, Victorem III, et secundum Gelasium, apostolicos dedisset.*

Ferebant tamen Casinensium privilegia, *Henricum pium Romano pontifici septimo [l. octavo] Benedicto consecrationem Theobaldi abbatis Casinensis, quem ipse imperator ordinaverat, concessisse, et unum prandium in eundo et redeundo ad Beneventum, reliqua vero Romano imperio reservasse, atque idipsum confirmasse Conradum, et Henricum ejus filium.* Ex quo constabat extraneos aliquot Casinensi monasterio esse ordinatos abbates, sed et nonnullos ab ipsis imperatoribus designatos, jure quodam speciali, et accedente fratrum consensu, summo pontifici, post initam possessionem fuisse oblatos ut inaugurarentur. Jus porro illud, quod vulgo dicitur *jus investiturarum* ubique olim exercebant imperatores, sed absque ullo fundamento. At vero in Casinensi Ecclesia, quæ *camera erat imperialis et de jure patronatus imperii*, deberi ipsis adhuc credebatur.

Tum jussit imperator acciri sibi Wibaldum: is futurorum præsciens, inquit Petrus diaconus ocula-

tus testis, loco cesserat, et Neapoli jussa prætexens imperatoris, otiosus præter morem, creari expectabat Casinensem abbatem, sperans fore ut de se, dum sic abesset, nullus cogitaret. Nihil enim metuebat magis magnus ille vir, et ad omnia summa natus, quam ne sibi imponeretur illud onus. Hinc advenienti ad imperatoris nutum, cum nuntiaretur quamobrem esset advocatus, omnino renuit, affirmans constanter nunquam se tam gravem tamque immensam sarcinam suscepturum. Cum vero imperator viri animum satis nosset alienum prorsus esse a dignitatibus, plures in cubiculo archiepiscopos, episcopos, abbates aliosque optimates imperii congregaverat, una cum patriarcha Aquileiensi, ut undique circumventus, et precibus omnium quasi expugnatus, obsistere desineret. Ac primum ipse cœpit hortari, deinde admonere, tum probare multis argumentis, quanti Ecclesiæ interesset et imperii, ut abbatiam quæ sibi offerebatur, reciperet. Hinc Richiza serenissima augusta orare instantius, inde monachi pedibus ejus obvoluti clamare sæpius misereretur ipsorum sortis, omnes tandem suo modo vehementius instare. Immotus ille et invictus perseverabat, eundem proferens sermonem, *nunquam se tam gravem tamque immensam sarcinam suscepturum.*

Videns itaque imperator precibus non procedi, monachis traditum jussit in capitulum duci, ubi statim una omnium voce abbas Casinensis renuntiatus est. Nec mora induxit eum sceptri sui traditione in possessionem Casinensis Ecclesiæ et territorii, dicens, uti scribit Petrus Diaconus qui præsens aderat: *Fidelitatem a vobis de Casinensi abbacia ideo non accepimus, quia dudum nobis de Stabulensi cœnobio fidelitatem dedisti. Nolo ut successores tui te trahant in exemplum, et dicant se successoribus meis de Casinensi cœnobio ideo non facturos fidelitatem, quia a te imperii nostri majestas non exegit. Sed consuetudinariam fidelitatem, quam a temporibus Caroli et deinceps abbates de abbacia Casinensi fecerunt, facere studeant.*

His peractis, imperator ad S. Germanum descendit, abbatem novum summo pontifici exhibitum multis verbis commendaturus. Et mox Aquinum vetus deflectens, prope civitatem fixit tentoria. Huc vero accessere statim Otto decanus Casinensis, Raynaldus Colmentanus, Petrus Diaconus, Bertulphus aliique insigniores monachi Casinensis conventus, una cum Wibaldo abbate acturi scilicet nomine conventus imperatori gratias pro benevolentia ejus singulari, quam diebus omnino octo quibus Casini degerat, expertos esse omnes dicebant, et faustum ipsi in Germaniam reditum apprecaturi. Petituri denique ejus opem adversus Pandulfum, Landonis Aquinensis comitis filium, qui castellum in silva Trillæ, quæ ditionis erat Casinensis, nullo jure construxerat, ut ex eo erumpens, impune posset circumjecta monasterii prædia deprædari. Admissos Cæsar suo more excepit benigne, grates vicissim rependens pro bona voluntate. Et de Pandulfo qui immerentes sic vexabat nimis commotus, accitum ad se Brunonem Campidoctorem extemplo misit cum cohorte, qui ignem spoliato castro subjiceret. Tum Raginulfum Apuliæ ducem, Robertum principem Capuanum, comites denique omnes Capuani principatus, comites Aquinenses et circumjectos passim Northmannos præcepit clientelæ debitum Wibaldo profiteri. Atque ut nullus auderet deinceps Wibaldum aut ejus clientes quovismodo lacerare, insignia duo confici curat diplomata; quibus omnia Casini et Stabuleti monasteriorum privilegia confirmarentur. De eo quidem diplomate quod Casinensibus destinatum fuit, non possumus loqui, cum levior ejus mentio fiat in Chronico Casinensi, nec sit nobis aliunde notum; aliud vero

quod totum est exaratum aureis characteribus, superius jam edidimus, inter alia Stabulensium instrumenta. Unde et ea solum quæ hujus sunt loci, hic adnotabimus: *Personam, inquit, domni ac venerabilis abbatis Wibaldi, qui eidem cœnobio regulariter præest, præcipuo amore ac familiaritate nostra dignam judicamus. Cujus fides et devotio circa stabilitatem et honorem imperii nostri in hac Italica expeditione satis enituit. Qui post multos labores et pericula, quæ pro nobis et nobiscum in administratione nostri imperii in Apulia fideliter pertulit, nobis redeuntibus in monasterio Casinensi, a fratribus ejusdem loci et universo populo, volenta et admirabili prorsus electione, in abbatem raptus, et ad honorem et firmitatem nostri imperii remanens nostram celsitudinem petiit, ut Stabulense monasterium, cujus curam ipse non aeposuerat, et res ad ipsum pertinentes, munire et confirmare dignaremur, etc.* Subscribere Alhero Trevirensis, et Conradus Magdeburgensis archiepiscopi, Meingoldus Merseburgensis, Albero Basileensis, Albero Leodiensis, Andreas Trajectensis, Anselmus Havelbergensis, Henricus Tullensis episcopi, Conradus abbas Wuldensis, Henricus dux Bavarie et marchio Tuscie, aliique multi optimates, insignes prorsus testes, qui omnes imperatorem secuti, Wibaldum quotidie videbant et alloquebantur.

Eadem die qua sancti Mauritiï memoria erat solemnior, sacra egit summus pontifex in basilica Sancti Petri. Quibus peractis, Wibaldum imperator et cæteros, quos modo nominavimus, Casinenses vocavit ad prandium. Aderant vero, ut quisque judicare facile potest, præsules superius memorati cum aliis optimatibus. *Nec enim unquam, inquit Petrus diaconus, ab episcoporum consortio Lotharius sequestrabatur. Verum conversus ad Wibaldum, quæ certe magna est benignitas in summo imperatore, cujus nutu universus pene orbis movebatur, puto, ni fallor, inquit, quia comedendi et bibendi vobiscum hæc erit mihi ultima dies.* Præsentiebat pius princeps extremam exitus sui diem imminere. Cæteros deinde monachos Casinenses intuitus studiose, in his Petrum Diaconum tacitus destinavit abducere secum in Germaniam, eum judicans quam maxime dignum qui Wibaldi locum teneret. Hunc porro cum Rainaldo pseudoabbate ad conventum Melphie vocatum sæpius audierat monasterii sui jura strenuissime defendentem, et *logothetam, exceptorem, auditorem, chartularium ac capellanum eodem in conventu instituerat. Finito igitur prandio seductum monuit imperator ut vestigio eodem temporis pararet se ad iter, imperialia semper servitia peracturus.*

Quæ cum audisset Wibaldus Lothario suppliciter exposuit se quasi exulem, peregrinum in loco remotissimo atque omni popularium ope destitutum Petri diaconi, cui maxime fidebat, opera carere nullo modo posse; sineret potius se, abdicata Casinensi abbacia, ad suos reverti Stabulenses. Cui imperator: *Quia, inquit, dicis te sine illo non velle manere, hunc tuæ fidelitati summo studio, summo mentis amore commendo, eo tenore, ut si qua meæ dilectionis, si qua amoris in tuo corde vestigia sunt, in isto ostendas, eumque pro nostro amore loco charissimi et unici filii habe.* Et sermonem ad episcopos et alios optimates conferens. *Nostri a Deo conservandi imperii majestas hunc quem videtis discipulum, Henrici Ratisbonensis episcopi et cancellarii, effecit, logothetæ, exceptoris et auditoris officio remuneravit, sessionem ad dextrum pedem indulxit. Is solus in gente Romana inventus est, qui contra Constantinopolitanos pro imperio se, et pontifice Romano opponeret. Wibaldo itaque Petrum Diaconum reliquit imperator, et facia utrique uti et cæteris fratribus potestate abeundi, ipse die crastina nono Kalendas Octobris movit, una cum Innocentio summo pontifice contendens Romam, et paucis interjectis*

diebus, pacata urbe relicta Tyburim deflexit. Ibi anxius præter solitum seu valetudinē, quæ senio quotidie deperibat, seu ipsa Wibaldi absentia nimis conflictaretur, Petrum diaconum denuo instituit abducere secum in Germaniam, quasi jam e memoria excidissent ea quæ non ita pridem coram omnibus Casinensi abbati pollicitus fuerat. Aulici nihilominus omnes, adeo sunt hujusmodi proclives ad assentationem, imperatoris voluntati obsecuti, imo et plaudentes, auctores fuere ut Casino quantocius acciretur, scriptæque sunt eam in rem litteræ sequentes:

Lotharius Dei gratia Romanorum imperator augustus, dilectissimo fidei suo Guibaldo Casinensi hierarchæ, et Romani imperii archicancellario, et magistro capellano ac principi pacis, gratiam suam et bonam voluntatem. Tuæ fidelitati per imperialia scripta mandamus ut nostræ a Deo conservandæ majestati Petrum Casinensem diaconum, qui a nostra imperiali serenitate logotheta, Italicus exceptor, chartularius et capellanus imperii constitutus est, transmittere studeas, recepturus pro suæ fidelitatis servitio, dignæ retributionis præmium. Indubitanter enim noveritis nostram majestatem et collaterales imperii, propter antiquitates et rerum gestarum relationes ejus minime frui absentia velle. Mitte etiam per eum omnia præcepta antecessorum nostrorum, quæ ei ad Aquas pensiles olim nos custodienda dedimus. Data apud Suburbium Tyburtinum, pridie Kalendas Decembris.

Hic obiter notandum his in litteris multos dignitatis titulos Wibaldo attribui, qui nusquam leguntur, easque ex Montis-Casini archivis Mabillonium nostrum exseripsisse.

Eum vero qui litteras ferebant, in extrema rerum angustia invenere, parantem acerrime bellum adversus Raynaldum Tuscum, qui sanctum montem undique circumsidebat. Amicum porro perfidus ille, et merentem de se sic aggrediebatur. Depulsus enim ab abbacia et exauctoratus, uti supra exposuimus, summi pontificis et imperatoris nutu, cum timeret ne exsul transferretur in Germaniam, præposituram S. Magni, quæ prope urbem Fundas sita est, implorata Wibaldi ope, impetraverat, ut illic tutus esset ab ira Cæsaris. Verum qui impiis facit bene, eos sæpius facit deteriores. Cum debuisset eo se conferre, arcem Castrumcoeli dictam, quam tenebant consanguinei ejus, subierat, jam tum de recuperanda abbacia sollicitus. Sed nuntiato discessu imperatoris, apertius rem gerens, collectis undique copiis, vastitatem passim inferebat.

Interea Rogerius rex torrentis instar in Apuliam rapide irrumpens, amissas paucorum mensium intervallo urbes et provincias celerius recuperabat, jamque Pharum transiisse nuntiabatur, Capuanum principatum eodem modo recepturus. Recreatus nihilominus Casinensis abbas litteris imperatoris, sperans, dispersa rebellionis fama, brevi futurum sibi ab ipso auxilium, prolixiores litteras quarta die rescripsit, quibus exponebat acerbius ea quæ jam, ex quo pedem moverat, a schismaticis fuissent attentata, quid interminatam, quidve sibi discriminis immineret. *Quanta, inquit, et qualia per impiissimas gentes Langobardorum, Northmannorum et Saracenorum ego et Casinensis Ecclesia pro fidelitate Romani imperii et apostolicæ sedis sustineamus, stylus scribere non sufficit.... Nihil enim aliud Casinensi Ecclesie nisi tribulationem inenarrabilem reliquerunt. Et ecce, proh dolor! rege Northmannorum Rogerio cum suo exercitu gratulante, solus fidelium cætus magna mæstitudine consumitur, Christianorum sanguis effunditur, monachi in carceris vincula vincuntur, devotus Deo populus continua strage vastatur, etc. Et infra: Ergo, præcellentissime Cæsarum,.... nisi manu vestræ defensionis nos adjuvetis, spe vivendi Christianos sublata, aut ipsis paganis subjiciemur, aut.... ab eorum multitudine victi ad*

omne Christianitatis dispendium pereamus, ut vero Petrum diaconum petenti faceret satis, addit. *Sed quia tanto imperatori pauca sufficiunt.... ex verbis filii nostri Petri (ep. 1), hujus epistolæ dictatoris, ac Romani imperii per omnia fidelis, quem in Alemanniam, Saxoniam, Daciam, Sæviam ac Lotharingiam mittere decrevimus cognoscetis.*

Litteris imperator, nulla subsidii data spe, respondit vires posse comprimi omnes Rogerii et Rainaldi sola comitum Aquinensium et principum aliorum opera, qui principes fidem ipsi paucos ante dies ultro promiserant. At vero defecerant illi omnes ad unum et cives ipsi Sancti Germani, Casinensium excubiæ, ut ita loquar, nimis vacillabant, qui tandem aliquanto post dedere se hosti Casinum montem cum eo expugnaturi. Hic paucis expendere libeat admirabilem rerum humanarum inconstantiam. Quem modo victorem, quem imperatoris invictissimi familiarem et amicum, quem præfectum classi, atque Italiæ imo imperii fere arbitrum contemplantur, jam detinetur captivus, et tantam fortunæ varietatem pauci dies attulere. Hæc porro miserabiliter describit, secundis Lotharii litteris respondens, epist. 2, quæ Richisæ serenissimæ augustæ æque ac Lothario inscribitur.

Interim ferre non valens civium Sancti Germani perduellionem, collectis viribus, quæ erant valde tennes, Landulphum de Sancto Joanne virum fortem in urbem misit (34). Is unus e multis adversus Rogerium perseverans, Rainaldum pseudoabbatem crebris excursionibus multos dies attriverat, planeque debellasset, si pauxillum quid subsidii tulisset imperator. Certe hac vice vir ille tanta vi erupit, ut dissipato prædicti Rainaldi numeroso exercitu, traditores urbis, urbe incensa, aut ceperit aut interemerit.

Sed finito vix prælio, fortunam hanc non modice obscuravit diffusa constans fama Rogerium, Capua recepta, circumjectam regionem occupasse, brevique Rainaldo cum ingenti exercitu adfuturum. Ad eas enim angustias adducebantur Casinensium res, ut exclusa spe omni subsidii, vel dederent se omniaque sua in ditionem victoris, vel se sinerent sub Casini ruinis obrui, quod utrumque miserimum idem et desperatissimum Wibaldo videbatur. Ne tamen aliquid tanto in discrimine crederetur prætermisisse, convocatos in capitulo monachos omnes admonuit, Rogerium et hominem esse et principem. Posse, uti fert hominum natura, mitigari obsequiis, proclive vero esse ad misericordiam principis ingenium. Casinensem ecclesiam, quam paulo ante Lotharii adventum muneribus et privilegiis decorasset, eundem diligere et venerari. Pacem denique si suppliciter deprecarentur, forte et veterem amicitiam esse recuperaturos. Missi igitur e fratribus nonnulli Capuam, et fortassis inter eos Petrus diaconus, qui vulgo cum ob celebritatem nominis, tum ob miram dicendi facultatem ejusmodi munia obire solebat. Procedentes illi medios in hostes, stupebant passim inferri vastitatem, neque ipsis ædibus sacris abstineri, jamque verebantur in periculum salutis venisse. Is autem legationis exitus fuit. Rogerius rabie tumens in Wibaldum, quem sciebat ab ipso belli exordio in sui perniciem incubuisse, atque Innocentio æque atque imperatori esse addictissimum, advenientes primum dure adorsus, deinde aspernatus, inauditos dimisit, malam Wibaldo crucem minans (35). Quæ dum viro referrentur, secure et constanti animo percussos fratres hortabatur, bene sperarent se solum peti, sibi uni, et ex privato odio, non Casinensibus indici bellum, vitam si opus sit, religionis atque ipsorum causa ultro se esse amissurum, sin minus eundem se sibi consulere posse. Acceptis interea ab Odone de-

cano quindecim marcis, meditabatur serio, quo tandem pacto tutum in locum evaderet. In consilii societatem admissus est unus Landulphus de Sancto Joanne, cujus maxime opera indigebat, commissaque ipsi Casini defensione, noctu, insciis omnibus, eodem adjutore evasit, quarto Nonas Novembris, magnum sui desiderium Rogerio relinquens (36). Ubi primum tutus ab ejus sævitia fuit, Casinenses fecit de fugæ hujus instituto certiores. litteris significans se magis ipsis, qui sua causa premebantur, consuluisse quam sibi; sed nec esse amplius reversurum, cum fuisset hactenus in Dei agro arbor inutilis, et ideo succidenda. *Quapropter præcipio vobis, inquit (ep. 3), in virtute sanctæ obedientiæ, ut, postpositis partium studiis, remota omni ambitione et venalitate, absque gratia vel odio, aut acceptione cujusquam personæ, secundum Regulam sancti Benedicti personam Catholicam et regularem de corpore vestræ congregationis,.... in abbatem vobis... sine mora eligatis. Statutum siquidem nobis est, ut si hanc formam in eligendo vobis abbate servaveritis, ut nos, remissis vobis Ecclesiæ vestræ insignibus, vos ab obedientia et subjectione nostra omnes pariter absolvamus, et vos ad promotionem futuri abbatis liberos a nobis efficiamus.*

Insignia hæc quæ secum detulerat, sigillum et annulus erant quæ Casinensi abbati in ipsa inauguratione tradebantur. Acceptis vero illis mandatis, Casinenses parvare, certissimi Wibaldum propositi sui esse tenacem, et Rainaldum Tuscum, electione interdicta, abs Rogerio principe posse restitui; electusque est legitime die duodecima ex quo Wibaldus abscesserat, Rainaldus Colmentanus, vir utique habitu, ut Petri diaconi verbis utar, *incessu et moribus honestissimus, et divina humanaque scientia clarus.* Ipse est quem supra, mortuo Seniorecto, contendisse diximus cum Rainaldo Tusco. Lætus hoc nuntio Wibaldus, insignia cum promissa abdicacione electo misit, congratulans his verbis, quæ modestiam viri mire exprimunt (ep. 4): *Electum nos communi fratrum conniventia, et in Ecclesia Casinensi regulariter ordinatum audientes gaudio gavisum sumus.... Eapropter vos in nomine Domini per præsentia scripta ab obedientia quam nobis promisistis absolvimus. Et qui vobis aliquando indigne præsumimus, vestri subditi et servi esse et dici non erubescimus.* Commendatis deinde eidem electo charissimo suo Odone decano, et cæteris fratribus, cum hominibus de Sancto Petro, qui perseveraverant in fide, subdit: *Remittimus vobis annulum unum et sigillum quondam nostrum, per quæ plenam refutationem de abbacia Casinensi facientes, nunquam tamen consilium et auxilium nostrum eidem Ecclesiæ subtrahemus.* Odoni vero in eundem fere modum scribens, et rerum quarundam mobilium quæ suo tempore distractæ fuerant rationem reddit (ep. 5).

Hic forte fusius quam par erat, ea sumus exsecuti quæ Casini sub Wibaldo gesta sunt, at nusquam fere nisi forte Corbeis, uti infra patebit, virtutes ejus omnes adeo enitueri, modestia in primis, præcipua a dignitatibus aversatio, constantia in adversis, et pietas singularis in oves sibi commissas. Et si quis erit qui hic objiciat derelictas ab eo esse, quo tempore opera ejus magis indigebant, huic respondemus auctorem hactenus neminem hanc infamiae notam ipsi inussisse, neque Petrum diaconum ingenuum sane scripserim, neque scriptores alios Casinenses, qui viro externo pepercissent nunquam, sed suis saltem scriptis ejus memoriam labefactassent. Præfuit Casinensibus dies quatuor super quadraginta, uti diserte scribit anonymus Casinensis: *Anno 1137 indictione xv... obiit Seniorectus abbas. Rainaldus Tuscus fit abbas. Rainaldus hujus loci*

(34) Chronic. Casin. lib. iv, c. 127.

(35) Chronic. Casin. lib. iv, c. 127.

(36) Ibid.

electus, deponitur. Guibaldus ordinatur, qui quadraginta quatuor dies recedit.

Probabile est autem eum deposito præfecturæ Casinensis onere migrasse ad imperatorem, qui positus in extremis, paucis post diebus in vilissima casa secundum Othonem Frisingensem, devixit die 3 Decembris, anno regni xiii, imperii v, susceptumque esse abs serenissima augusta ut principem pacis, qui dissensiones quæ tum prævidebantur consiliis suis remove posset. Agebatur enim de creando novo rege, et duo erant contendentes iidem potentissimi, et rerum gloria spectatissimi, Henricus Bavaricæ et Saxonie dux Lotharii gener, et Conradus Sueviæ dux Henrici V sororius. Divitiis ille et potentia eminebat, sed fastu et tumore insolens, unde et superbo nomen inditum, proceribus æque ac plebi minus erat acceptus. Hic vero lenitate in primis et clementia quæ præsertim dotes in rege spectantur, omnium fere animos sibi devinxerat. Electionis seriem quique sunt exinde secuti bellorum motus exponere hic nostrum non est, tametsi minime dubitamus quin ubique effulserit Wibaldi prudentia et æquitas. Ea solum afferemus quæ de ipso scriptis traduntur. Henrico præpositus est Conradus in conventu circa mediam quadragesimam habito in oppido Confluentia, studio imprimis Adalberonis Trevirensis archiepiscopi et Wibaldi abbatis, Theoduno episcopo et cardinali sanctæ Romanæ Ecclesiæ legato præsentate. *Qui Conradus mox Aquas veniens a prædicto cardinali, cooperantibus Coloniensi et Treverensi archiepiscopis cum cæteris episcopis in regem ungitur, uti scribit Otto Frisingensis. Ex quo corrigendus auctor annalium Paderbornensium, qui hic lapsus memoria, Conradum scripsit Confluentiæ esse inunctum.*

Eo tempore Wibaldus Stabulenses suos nimis exspectatus invisit, sperans cum illis optato secessu fructurum, et paucos qui supererant vitæ annos acturum quietius, idque unum abs rege de quo erat optime meritus, avebat sibi concedi. Veram prius conficienda erant quæ ante expeditionem inchoaverat monasterii negotia, et quod valde arduum videbatur, comprimendæ ministerialium continuæ vexationes. Hinc celebrato cum fratribus sancto Pascha, atque hic discussis quæ magis urgebant, Coloniæ, ubi Conradus solemnem curiam habebat proficiscitur. Ibi primum conquestus est in celebri procerum conventu villam Turnines, quæ præcipuum erat Ecclesiæ Stabulensis prædium, abs comite Namurcensi injuste detineri. Petiit deinde eas leges quas prædicto castello et vico Longia posuerat, nundinas ibidem recens constitutas, et comparata bona, cum possessionibus aliis monasterii Stabulensis sibi confirmari. Annuit postulatæ Conradus, insigni diplomate (37), adjudicata primum ex consilii sententia prædicta villa Turnines. Quæ tamen villa, Eustachio Leodiensi advocato contradicente, ante annum sequentem recipi non potuit, quamvis ipse Conradus, suscepta Wibaldi causa, in conventu Leodiensi eodem fere tempore habito, Alberoni episcopo præciperet vehementius, ut vexationem illam fratris sui, erat quippe Eustachius Alberonis germanus frater, cohibere non differret (38). Quia vero conventus hujus nusquam quod sciamus memorati, mentio incidit, adjiciemus, et Wibaldum sententiam ex eo tulisse adversus monasterii Stabulensis villicos, qui villicationes sibi commissas et judiciaria munera benefici loco habere, et jure quasi hæreditario tenere enitebantur, cum prius non nisi abbatis nutu sole-

rent exerceri. Sententiamque illam Conradum novo diplomate confirmasse in alio conventu habito Wormatiæ anno 1140 (39).

Eodem anno instrumenta duo in plena synodo Coloniensi impetrata sunt Wibaldi maxima opera, quorum altero potestas summa declaratur Stabulensis abbatis in Malmundarienses, et decimæ novallium altero conceduntur in villa Bullinge, quæ ditionis erat monasterii Malmundariensis (40).

Neque hic stetit optimi abbatis summum in filios studium; quisquis ea instrumenta evolvat, quæ præmisimus, hinc litteras reperiet summorum pontificum ab ipso impetratas, quibus omnia bona et privilegia diserte confirmantur, inde videbit partorum bonorum instrumenta varia. Jam vero quantas his gerendis curas ponebat, et sollicitudines, quot itinera suscepit, ut alias omittamus molitiones. Modo Conradum regem adire oportebat, modo Coloniensem præsulem, modo Leodiensem. In plerisque comitiis imperii, in synodis episcoporum semper novi aliquid de Stabulensi monasterio tractabatur. Inprobitas sola ministerialium, quæ omnino comprimi debuerat post Leodiense, Wormaciense, et multa alia judicia semper recrudescens, infinitas ipsi curas imposuit. Legenda est præclara illa epistola, quam ad episcopum Hildesheimensem scripsit circa annum 1149. *Villici, inquit (ep. 151), volebant hæreditarie possidere sanctuarium Dei, et ipsa villicationis officia ex successione paterna et avita capientes, dominabantur in rebus, nostraque et præpositorum statuta rescindentes, et colonos indebitis et assiduis exactionibus opprimebant, et justas pensiones monasterio nequaquam inferebant. Ita miserabili et importuno clamore populi, cujus terra jam fere vastata et desolata erat, nec non inedia monachorum, ac ruina ordinis, propter alimenorum defectum, sepe et nimis exacerbati coepimus iniquo tempore tyrannis resistere, certi quantum de futuris fieri poterat, quod aut circa salutem nostram periclitaremur, vel ad salutarem effectum causam tam necessariam perducere non possemus. Etenim (quod cum dolore et gemitu dicimus), jura omnia interierunt, leges occubuerunt, morum disciplina extincta est, consuetudo vetustatis abolita est, regis et principum virtus et potestas abolevit, licet unicuique quod libet et quod statuit, vim legis obtinet.*

Coactus fuit tandem, ut ibidem scribit ad ipsum apostolicum pergere, auxilium ipsius imploraturus. Certe eo anno quo Innocentius secundus obiit, Romæ agebat, impetravitque ab ejus successore cum privilegii litteris, litteras alias ad Alberonem Leodiensem episcopum, quibus hortatur eum summus pontifex, ut Stabulensium partes suscipiens, ipsos in villicos et ministeriales gladio spiritali animadvertat si opus erit (41). Addit vero (quod notandum est) ut Henricum de Rupe militem, qui domum Erheberti Wibaldi fratris destruxerat, quo tempore minime licebat hostilitates exercere, ad restituendum compelleret ea, quæ de bonis abbatiæ abstulisset, ex quo constat quod initio diximus, Erheberti domum seu castellum Stabulensibus fuisse vicinum. Edita est epistola inter instrumenta, pag. 119.

Reversus ab Italia Wibaldus cum Cælestini litteris speratam diu quietem quasi a longe venientem videbat, melioratis aliquantum Stabulensium rebus, atque unum aut alterum annum egit satis placide.

Prodente quidem virum magna sui nominis fama, excitatæ viciniores ecclesiæ eum in pastorem subinde votis deposcebant, petentes id sibi non denu-

num. 15.

(39) Vide Appendicem, suo num. 14.

(40) Vide ibid., sub num. 15, 16.

(41) Vide inter epistolas Cælestini II papæ, suo num. 20, *Patrol.* t. CLXXIX.

(37) Vide infra in Appendicæ ad epistolas Wibaldi, sub num. 11, ad an. 1158; cf. chartam Wibaldi anni ejusdem, circa medium.

(38) Vide diploma Alberonis episcopi Leodiensis, *De possessione Turnines, auctoritate pontificia et regia Stabulensi monasterio restituta*, in Append. sub

gari quod Casinensibus monachis, externis et minime notis aliquandiu concesserat. Verum illud eis propheticum *responsum dabat*. Non sum medicus, non est in domo vestimentum, nolite me constituere principem populi, *atque ita*, inquebat, *absque avaritiæ moribus, contentique presentibus, ei monasterio cui ascripti eramus, etsi non bene vivendi exemplo, vel fideliter administrandi studio deserviebamus* (ep. 151), immotumque videntes amplius non urgebant.

Habita fuit interim, circa finem Augusti anno 1144, sollemnis curia in percelebri Corbeie monasterio, quod in extremis Westphaliæ sinibus in Visurgis ripa situm est, ad quam Wibaldus cum aliis abbatibus accitus est, ut de Henrico loci ejusdem abbate ferretur iudicium. Is porro Henricus de multis accusabatur, quæ fusius prosequuntur Corbeienses epistola ad Bernardum Hildesheimensem, sed præsertim de violenta intrusionem ad dignitatem abbatialem, de inobedientia, de simonia, de pessima administratione. Cumque adessent una accusatores ejus omnes, et quos sibi qua mercede qua minis conduxerat fratres non pauci, quidam nobiles et præsertim monasterii ministeriales, in factiones enim quasi duas miserrime distrahebatur nobilis Corbeia, quæ se vicissim lacerabant. Wibaldus honorem attendens loci, obtinuit, rege suppliciter *exorato, ne adversus reum lite contestata accusatorum actio et ordo iudicii procederet* (epist. 151). Sicque et miserum pudore ingenti exemit, et maledicis obstruxit os, qui lascivientes in monachos, ut vulgo fit, Corbeiensibus exprobrare potuissent, olim aliquem eorum principem solemniter in curia damnatum, eundem et ejectum fuisse. Hujus beneficii Henricus immemor prorsus fuit, neque Wibaldus inimicum expertus est unquam ullum infensorem. At Corbeienses Stabulensem abbatem primo hoc congressu dilexere, mire capiebantur ejus humanitatem et singulari modestia, et *pretiosam illam margaritam*, ut eorum verba usurpem, Stabulensibus invidebant. Illos cum redditibus non admodum magnis advertebant florere, magna quotidie moliri, pietate ornatos, et litterarum studiis; se vero longe opulentiores omnibus destitui, et esse omnibus ludibrio, otio torpentes, sibi invicem maledicentes: revocabant in memoriam pristinos Corbeie annos, qualis fuisset tempore Adalardi, Paschasii; atque etiam ante annos quinquaginta, ex quo, ut ipsi scribunt ad Eugenium papam (ep. 15), *res monasterii et dignitas tam intus quam foris ultra quam credi posset imminuebantur*.

Conventus alter principum habitus fuit Corbeie sub finem anni sequentis, ubi adhuc magis Wibaldus potuit innotescere. Aderant vero cum illo Theoduinus S. Rufinæ episcopus, et Thomas presbyter, sanctæ Romanæ Ecclesiæ cardinales, et sedis apostolicæ legati, Bernardus Paderbornensis episcopus, Rodolphus Halberstadensis, Bernardus Hildesheimensis, Philippus Osnabrugensis, Henricus Mindensis, Fridericus Magdeburgensis, Thietmarus Ferdensis, Anselmus Havelbergensis, Henricus Olomocensis episcopi et cæteri imperii optimates. Ibi restitutum Corbeiensibus jus piscationis apud Houcwar, sed de Henrico abbate nihil quod sciamus est actum. Verum non multo post Thomas presbyter cardinalis, convocatis in capitulo fratribus, interrogatum convicit de simonia in venditione ecclesiæ de Linwert perpetrata, ac tandem Paderbornæ duodecimo Kalendas Aprilis, coram multis Westphaliæ et Saxonie abbatibus, deposuit anno 1146 (42).

Tum Wibaldus acceptis a rege mandatis in sollemni curia Aquisgrani, Romam proficiscitur nono Kalendas Aprilis, legationem obiturus. Ingressus vero iter Lucium summum pontificem, quem jam-

apud pridem impensius diligebat, accepit esse mortuum. Et quamvis idem nuntius afferret Bernardum monasterii S. Anastasii abbatem ejus æque amicam, suffectum esse ei, nihilominus, opinamur, conceptus eo dolor una cum itineris molestia, vix dum soluta hieme, eum adduxere in summum mortis discrimen. *Febri, certe, Romana, uti scribit ad episcopum Hildenesheimensem, (ep. 151), quinque hebdomadibus apud Viterbium decubuit, et vi naturali, cute et omnibus pilis amissis, fauces mortis vix evasit*.

Reversus vi Nonas Augusti, vix recepta valetudine, lætus accepit novum tandem Corbeiensibus creatum esse abbatem, Henricum monasterii præpositum. At gaudium illud quam breve fuit, et quam cito est summus versum in luctus. Vexatus nimis Henricus ab his fratribus, qui decessoris sui partes tuebantur, et mœrore contabescens, uti plane insinuant Corbeie annales ms. eodem anno consumptus est viii Idus Octobris. Hic mirari subit Nicolao Schaten Annalium Paderbornensium auctori, penes quem erant Corbeie monumenta omnia, abbatem illum excidisse (45).

Orbata pastore Corbeiensis Ecclesia, novis atteritur calamitatibus, dum Henricus gestiens restitui, hinc per emissarios discordias inter fratres alit, illinc sævit crudeliter quas in hostili regione, monasterii prædia cum fratre Siffrido comite armatus invadens. Cumque die electioni præstituta convenissent omnes in capitulum, *nulla inveniri poterat persona, quæ sufficere posset ad alligandas illas attritiones, et ut filii Dei et Ecclesiæ, qui dispersi erant, aggregarentur in unum* (ep. 15). Illis necessitatibus coacti, undecimo Kalendas Novembris, *invocata Spiritus sancti gratia, et adhibito religiosorum et sapientium virorum consilio, communi omnium desiderio, sine ullius personæ magnæ vel parvæ contradictione, imo favorabili omnium assensu, præsentente et consulente venerabili Bernardo Patherbrunnensi episcopo, elegere sibi in patrem et pastorem animarum suarum, in abbatem scilicet et dominum suum, Stabulensem abbatem dominum Wicholdum, cujus religione et providentia Corbeie monasterium ad pristinum dignitatis suæ statum posset reformari*. Et ne forte difficiliter abduci se sineret a suis, auctoritatem adhibent Cæsaris, missis continuo fratribus Herbipolim, uti opinamur (huc enim eodem temporis Conradus videtur accessisse); qui impetratis ad electum litteris cum regis tum principum, quibus officiose et suppliciter ad tantæ rei regimen invitabatur (ep. 151), Stabulctum contendunt, ferentes una electionis scriptum. Quo die appulere, Wibaldus a synodo redux hiemali sacri Leodiensis ordinis, diverterat Malmundarium, sollemnem sanctorum omnium memoriam sequenti die celebraturus; sed nuntiato legatorum adventu, ad eos illico properavit. Significata fuit itaque ipsi pridie Kalendas Novembris Corbeiensium unanimis de ejus electione consensus, non vero xv Kalendas Decembris, uti scribit Fisenius in sua Sanctalegia ad annum Christi 1145. Cognita autem ex legatis ardentissima omnium et regis ipsius voluntate, sequentem in diem responsum distulit, incertus animi quid esset acturus, pareretne, an suo more pertinacius obluetaretur. Hinc verebatur ne oblatum declinans onus vitæ studio quietioris, sibi magis consuleret quam Dei optimi voluntati, quam satis evidenter referebat consensus ille omnium. Illuc molestiæ Casinensis memor, imbecillitatem causabatur suam ac tenuitatem virium. Dum sensim hæc et alia meditans, noctis pars elabatur, præstitutum nocturnis horis tempus venit, et excitatis fratribus, processit in ædem. Quid tum magnus ille vir sit expertus, et quo tandem modo totus in Deum effusus definiert aliquid, pluribus verbis

(42) Annal. Paderb. lib. viii, ad an. 1145.

(43) Annal. Paderb. lib. viii, ad an. 1146, pag. 767.

epistola jam citata ad Bernardum Hildesheimensem exponit, quæ cum primorum Ecclesiæ temporum pietatem ferant, et candorem animi vel minimam metuentis noxam, inserenda hic duximus. In hac itaque anticipiti meditatione, in qua jam exarserat ignis desiderii volentis quæ potiora sunt eligere, processimus ad ecclesiam, aliquid psalmorum lingua proferentes, cum tamen animus ab eorum intellectu salutari longius esset evagatus. Venientes ante altare illud, ubi benedictionem episcopalem in nomen et officium abbatis suscepimus, commovit nos repente quidam familiaris et intimus amor, quem ad patrum ejusdem loci sanctissimum Remaclum ejusdem cœnobii fundatorem habemus, et concussit animæ nostræ interiora quodam affectuoso timore; ex eo videlicet, quod in mente nostraolvebamus, utrum ipsius monasterium sic relinquere pergeremus. Clamavit itaque anima nostra ad Deum, et ad ipsum clamore vehementi, in verbo interiori, in verbo non diffidentis spei, absque sono oris corporei: « FIAT, DOMINE, VOLUNTAS TUA, JAM DE CÆTERO NEQUE AMICORUM NOSTRORUM SEQUI CONSILIUM STATUIMUS, SED TUAM VOLUNTATEM ET TE, QUI ES VIA, VERITAS, ET VITA, IN HOC PRÆSENTI NEGOTIO SECTARI DESIDERAMUS. » Sed qualiter tuam voluntatem cognoscemus, qui præsens es majestate, sed nos in regione longinqua dissimilitudinis porcos pascentes, a te recessimus. Temerarium est ut certam voluntatem tuam super hoc verbo, quam nobis indicare digneris, sive per angelum, sive per aliquam subjectam tibi creaturam tuam, sive per visionem, sive per oraculum expetere præsumamus. Per eos itaque, in quibus habitas, scrutari tuæ voluntatis arcanum impium et præsumtuosum non est; atque ideo fratrum et filiorum nostrorum sententiam sequendam voto tali tibi obligati arbitramur, ut quidquid ipsi dixerint tenendum sit, quorum animas nobis servandas tradidisti, cum simus ipsi animæ nostræ mali custodes (ep. 131). His ita conceptis, et peractis laudibus matutinis, atque hora solita vocatis ad capitulum fratribus, allatas epistolas cum electionis scripto jussit legi: quibus perlectis, in hæc verba prorupit: Ex quo, fratres mei, divinæ providentiæ, quæ disponit omnia suaviter, placuit nos omnium vitæ merito et sapientiæ doctrina extremos, per unanimis consensus vestri ministerium ad hujus Ecclesiæ regimen provehere, mei et animi et corporis Potestas mea desiit esse, et totum quod nobis a Deo in utriusque hominis substantia collatum est, vestræ ditioni ac potestati quasi quodam jure proprietario cessit et vindicatum est. Nos vestri sumus nec vos aut monasterium vestrum deserere volumus, unde et vestrum consilium tanquam divinum responsum interrogantes expectamus. Nulla vero vos formido, nulla vos suspicio terreat, quin inspirante Deo quod opportunum videbitur loquamini, quoniam cum Deo nostro tale voti et sponcionis fœdus inivimus, ut a vestri consilii verbo recedere nequaquam valeamus. Neque enim si grata nobis esset hujus dignitatis oblatio, si Corbeiensis Ecclesiæ præesse, juxta suam electionem, appetere, hoc sub incerto multitudinis consensu tractare, sequentes videlicet nostri desiderii propositum. Nunc vero, Deo adjutore, nostri cordis intentionem ita firmavimus, ut ea nobis consilii portio pergrata sit, quæ donante Spiritu sancto nobis a vestra fraternitate intimata fuerit. Hoc tantum vestram prudentiam admonere nequaquam dubitamus, ut quantum per Dei providentiam corda hominum moventis, et in eorum cordibus operantis, ad inclinandas eorum voluntates quocumque voluerit, vestræ discretionis licitum est, hoc provideatis, hoc consulatis, hoc suadeatis, quod animabus et corporibus nostris atque monasterio vestro utile et tutum maxime judicabitis (ep. 131). Attoniti fratres rei novitate et suspensi legatos, egrediente Wibaldo, admisere, petentes instantius electionis seriem sibi denuo explicari. His vero supra modum efferentibus et dignitatem et divitias, ex-

A teraque Corbeiensis loci commoda, amor filiorum in patrem adeo commotus est, ut privatæ rei penitus obliti, fere una voce consulerent, ut ne tantis tamque insperatis bonis sui causa fraudaretur, cum præsertim finis apud se speraretur nullus laborum et molestiæ. Sed eorum nonnullis metuentibus ne forte sibi imponerent legati, incredibilia enim videbantur quæ afferebant, provide præcavere, ut prius accuratior fieret de omnibus inquisitio, missusque est eam in rem Corbeiam magister Henricus decanus, vir utique excellentis ingenii et prudentiæ, ac singulari constantia præditus. At Corbeiensis tantillam hanc moram molestius ferentes, optatis suis interponi, nova abs rege mandata retulere, quibus Wibaldo significabat, ut tandem Francofurti adesset, octavo Idus Decembris. Suscepturus, inquit (ep. 7), de manu mea, ea quæ ad donum regis dignitatis spectant, ut Ecclesiæ Corbeiensis, quæ grave damnum tui absentia sustinet, tanquam pater spiritalis et prudens dispensator in posterum provideas.

Parere igitur coactus, sub initium Decembris, valetudine vix recepta, itineri se commisit. Accedens autem Francofurtum, v Idus ejusdem mensis, quo die Conradus Laureshamum diverterat, monachos Corbeie non paucos cum ministerialibus obviam habuit, magnæ præbentes lætitiæ signa, quasi jam monasterii sui regimen lubens suscepisset. Verum, ut vulgo est imprudens effusior lætitia, dissimulare non potuere diu ea quæ Corbeie machinabantur, cognovitque eadem die, plurimas sibi cum Henrico fore contentiones, eundem Romæ restitutum, et triumphantem regredi, hæc quippe ferebat fama, quæ certe legatorum dictis erant omnino contraria. Quibus cognitis, seque et suos ita deludj, magno primùm mœrore correptus, remeare Stabuletum deliberavit, et die sequenti, solutum sese arbitratus fratrum votis et religione omni, salutato nemine, regem convenit, qui in villa Vinheim curiam habebat, deprecaturus ipsum et principes, ut ne vis ulla sibi inferretur. Quærebamus, inquit epistola jam citata (ep. 131), in domo regia intercessores, qui antea pro multis etiam damnatis sæpe interveneramus, et sollicitabamus amicos nostros, quasi de eorum fide dubitantes, Anselmum videlicet Havelbergensem venerabilem episcopum, et Arnoldum majoris Ecclesiæ Coloniensis præpositum, regis curiæ cancellarium, quos a juventute nostra summa dilectione sumus amplexi, et diligenti studio, cum quotidianis charitatis incremento venerari, atque ut nobis assisterent, et animum principis ab hac intentione revocarent, magna precum instantia rogabamus. Sed surdis, ut vulgo dicitur, cantabat, instantibus præsertim Corbeiensibus monachis, qui regis animum occupaverant. Confirmata igitur electione in frequenti curia, incredibili omnium applausu, regalibus decoratur pridie idus Decembris.

D Tum vero, quod satis mirari non possumus, Wibaldus tanta in conspiratione Dei optimi voluntatem et nutum sancte ac pie veneratus, onus impostum, quod adeo perseveranter recusarat, tanta suscepit alacritate, ut eodem temporis adversus Henricum statueret quodvis adire discrimen, rebellesque omnes fautores ejus insectari, ne minimo quidem perturbationis aut tristitiæ vestigio in vultu ejus apparente. Atque hoc armatus proposito, dimissus est, adjunctis abs rege ad Corbeicense monasterium Kemnada et Wisbecha, abbatibus duabus virginum, quæ a multis temporibus flagitiosissime viventes, ad meliorem frugem adduci nullo modo potuerant, neque de cætero spem dabant ullam feliciorum.

Corbeiam ingressus est xv Kalend. Januarii, exsultantibus præ gaudio fratribus, qui adventum ejus ardentissime expetebant, nec mora recuperare satagens ea quæ Henricus improbe alienaverat, Goslariam sub initium Januarii contendit, atque hinc

indē peregrata terra, præter spem et nullo repugnante, omnia fere paucis diebus recepit. In Cro-penstedem xx mansos, in Norihlandia curtem unam integram Loningen, curtem integram Buochuru, in curte Wisbick duos mansos, in curte Loten unum mansum, et multa alia quæ enumerare longum est. Sed et Henrici familiares prima viri fama consternati, clementiæ ejus sese ultro commiserunt.

Interea Conradus exemplo motus Ludovici Francorum regis, et frequenti hortatione impulsus S. Bernardi abbatis Clarævallis (44), accepto Spiræ vivificæ crucis signo mense Februario, celebriorem habuit conventum. Francofurti, ubi ordinato belli sacri apparatu, bellum aliud, efflagitantibus Saxonum proceribus, quæ jam Wibaldum accensemus, indictum est adversus Lutitios et Obotritos, gentem Sclavorum crudelē, et idolorum cultui deditam, quæ Christianos regionis Transalpiantæ, et Dania miserrime vexabat. Provisum deinde reipublicæ, ne absente rege turbaretur, admissus denique uno consensu Henricus filius ejus adhuc puer in regni solium, dato ipsi tutore Henrico præsule Moguntino, cui ex antiquo sedis suæ privilegio regni custodia et procuratio sub principis absentia debebatur. Ad-erant porro huic conventui inter plurimos Ecclesiæ proceres, Albero Trevirensis archiepiscopus, Baco Wormatiensis, Anselmus Havelbergensis, Henricus Leodiensis episcopi, Sifridus Wirzeburgensis electus, Bernardus abbas Clarævallis, et Wibaldus noster, qui duo insignia retulit instrumenta (45), quorum altero monasteria duo prædicta Kaminata et Wisbeka Corbeie confirmata, de integro asserta altero monasterii ejusdem privilegia, et jus in primis patronatus et procurationis in moniales Herivordenses. Ducum vero, comitum, marchionum, et nobilium infinitus erat numerus, quorum pars magna militiæ Christi nomen dederat.

Soluto conventu, Eugenio summo pontifici, qui tum ex Italia in Gallias excedebat, missus obviam Wibaldus, una cum Bucone Wormatiensi et Anselmo Havelbergensi episcopis. Litteras vero ferebant regis, quibus primo significabat ea quæ in conventu fuerant statuta. Excusabat deinde se, quod ipso inconsulto crucis tesseram accepisset, et notanda sunt regis verba: *Ad querelas illas, quod dicitis, inquit (ep. 23), nos rem tantam, scilicet de signo vivificæ crucis, et de tantæ tamque longæ expeditionis proposito, absque vestra conscientia assumpsisse, de magno veræ dilectionis affectu processit, sed Spiritus sanctus, qui ubi vult spirat, qui repente venire consuevit, nullas in captando vestro vel alicujus consilio moras nos habere permisit, sed mox ut cor nostrum mirabili digito tetigit, ad sequendum se, sine ullo moræ intervenientis spatio, totam animi nostri intentionem impulit.* Tum eisdem litteris instanter petebat rex abs summo pontifice, ut ad Rheni oram paululum deflectens, Argentinam feria sexta post Pascha vellet accedere, ad colloquium de Ecclesiarum tranquillitate habendum. Legatos denique ipsos expressis nominibus commendat, viros, inquit, utique prudentes et discretos, ac sanctæ Romanæ Ecclesiæ regni que amatores ac nobis charissimos. Progressi tres illi spectatissimi viri magnis itineribus, Divioni iii kalendas Aprilis occurrere Eugenio, qui nuntiato Wibaldi adventu mire recreatus, eos continuo excepit benigne. At lectis regis litteris, cum advertisset nomen ipsi attribui abbatis Corbeie, miratus est virum Romano pontifici ad illud tempus addictissimum, dignitatem hanc se inconsulto acceptasse, existimabat quippe, ut abbas vel quivis ecclesiæ alicujus rector ecclesiæ pariter alterius administrationem susciperet, ad suæ pertinere moderationis gubernacula (ep. 151),

et nonnihil commotus, petiit exhiberi sibi certa Corbeiensium testimonia (ep. 14), quibus testimoniis appareret liberrimam fuisse ejus electionem, neque hanc ut prius confirmaret, induci illo modo potuit, quinimo, litteras alias petenti pro Corbeia (ep. 151), cum adversus Henricum, tum ad confirmandas abbatias Kaminatam et Wisbeckam, omnino renuit. Ita sanctus ille pontifex, Patris sui Bernardi Clarævallis æmulus, cum de patrimonio agebatur Christi, nullius rationem habebat, nec amicorum, nec principum, nec ipsius Cæsaris, quos certe negotium hoc promovisse satis noverat. Verumtamen his auditis, quæ modo diximus (ep. 151), de bello Slavico, utque Saxones cum episcopis provinciæ ad illud sese accingerent, Wibaldo ex auctoritate a Deo sibi concessa præcepit, uti negotio huic operam omnem navaret. Admonens rem agi suam, cum propaganda his in locis esset fides, ubi olim a primis Corbeie suæ monachis plantata fuerat. Eo enim fine bellum hoc instituebatur, ut virtute magis evangelicæ veritatis quam ferri acie subigerentur barbari, et proprium expeditioni insigne ipsi imposuit. Crux erat, ait Otto Frisingensis (46), *non quidem vestibus simpliciter assuta, qualem ferebant expeditionis Orientalis milites, sed a rota subter posita protendens in altum.*

Jussis pontificiis Wibaldus eo lubentius annuit, quo ardentius avebat miseros ab idolorum fæce eripi. Sed et propria insuper Corbeie causa urgebatur (ep. 151). Insulam Rugiam, quam Lotharius imperator Corbeie concessit anno 846 (47), ob insignem victoriam beati Viti meritis reportatam de Abotritis, ubi et cæsus est Gestimulus eorum rex, impiissimi barbari ex longo jam tempore invaserant, Christiano nomine penitus deleti. Spes erat, succedente expeditione, fore ut recuperari omnino, aut saltem fidei pristinae posset restitui. Sed virum prudentem una hæc cogitatio morabatur, belli hujus apparatus, quod a se spectaret, non nisi maximis sumptibus instrui posse, quas forte expensas prius abs se exigi quam Corbeiensis abbas confirmaretur, minus licebat.

Attamen cum deliberandi tempus nullum daretur, instante Aprili, quo fere mense exercitum moveri oportebat, profectus est una cum Guidone cardinali et cancellario, qui regi mittebatur legatus abs summo pontifice, admonitis prius Corbeie fratribus (ep. 14), uti quam primum Eugenio atque ejus legato petita conventus testimonia intimarent. Ac primum accelerato itinere, Herbipolim concessere feriis paschalibus, hinc Bambergam, ubi Conradus sanctum Pascha celebraverat, qui Guidone admissio et expedito, Henricum filium suum, puerum regem Wibaldi fidei pluribus verbis commendavit, atque hoc ultimum charissimo abbati benevolentia pignus Conradus dedit, priusquam discederent ab sese. Ex quo affirmare certissime possumus Moguntinum præsulem pro Ecclesiæ suæ jure nomen quidem tutoris habuisse et dignitatem, tutelæ onus subisse Wibaldum; idque fateatur necesse est quisquis epistolæ legerit 30, 51, 89, aliasque passim, si sit æquus rerum æstimator. Tum vero progrediente rege Francofurtum, hinc Norimbergam, inde Ratisbonam, uti tradunt scriptores antiqui, Corbeiam Wibaldus secessit, suam in sede Corbeiensi confirmationem expectaturus. Duos enim e suis Corbeienses monachi deputaverant, Walterum monasterii priorem et Reinherum præpositum de Cresburch, *probatum testimonii viros et honestæ conversationis, qui Eugenium prope Parisios in monasterio Sancti Dionysii convenere, sed negotiis adeo circumventum, ut Meldis decimo post die absolvi vix potuerint.* Legationis hujus seriem ingenue admo-

(44) Otto Frising. l. 1, c. 40.

(45) Vid. infra in append. ad epist. Wibaldi.

(46) Lib. 1, c. 40.

(47) Vide Annal. Paderborn. lib. II, ad hunc ann.

dum exponit Henricus Stabulensis monachus qui Wibaldi jussu ob miram oris facundiam, tertius his adjunctus fuerat. Sic enim in epistola ad eundem Wibaldum. *Tertia feria Pentecostes, inquit (ep. 25), apud Sanctum Dionysium ad dominum papam pervenimus, ubi domino cancellario nos tantum presentavimus, propter tumultum maximum, qui in exitu domini regis circa dominum papam aderat. In crastino autem antequam dominus papa, qui Meldas transire disposuerat, egrederetur, domino papæ per cancellarium presentati sumus, et litteras quas deportaveramus dedimus. Inde Meldas in quinta feria pervenimus. In sexta vero feria in presentia domini papæ et episcoporum et cardinalium tantum evocati sumus. Præmuniti tamen a domino Florentino, quid loqueremur, vel quis loqueretur, unus scilicet Corbeiensis, quorum causa agebatur. Sed cum alter eorum impeditioris linguæ, ut melius nostis, esset, et alter eorum satis infirmaretur ego qui Corbeiensibus jussu vestro aderam, quasi Corbeiensis, una cum ipsis ad dominum papam accessi. Ubi cum in presentia omnium illorum qui adfuere, in personam vestram facta, esset agendum, ego, qui me Corbeiensem modo esse necessitate quam prædixi confitebar, totum ordinem electionis quem bene noveram, domino papæ sicut oportebat enarravi. Papa itaque, auditis omnibus necessitatibus quare vos elegerant, compertis etiam utilitatibus, quas non tacueramus, quæ electionem subsequatæ sunt, dixit se communicaturum consilium cum fratribus, et ex ipsorum consilio se nobis responsurum. In hac autem suspensione detenti sumus decem diebus. Et paucis interpositis subdit: Quid tandem? Decima die post auditam causam electionis vestræ vocati sumus, et post multam commendationem personæ vestræ, sapientiæ quoque et facundiæ in presentia episcoporum et omnium cardinalium adjudicavit et concessit ratam esse electionem in vos factam, et hoc magis ex dispensatione, sicut ipse testabatur, Romanæ Ecclesiæ, quam aliqua auctoritate. Hæc ille.*

Dum autem tandiu detinebantur boni illi fratres in pontificis curia, tēpus expeditioni constitutum sensim effluxit, et vix quidquam poterat Corbeia sumptibus et apparatus suppeditare, attritis omnino frequenti insectatione Henrici quondam abbatis, monasterii opulenti facultatibus. Quid tum Wibaldus? Rem certe egregiam, et pristinis Ecclesiæ moribus plane congruentem aggressus est, vereque comprobavit eo adductus angustiae, rebus adversis animum constantem æque uti ac prosperis. Nonnullam pecuniæ vim Corbeienses monachi e quotidianis fidelium donis jam diu coacervabant in sacra æde, cum ædis ipsius refectioni, tum urgentibus monasterii negotiis pie destinata. Vivis templis ille ad cultum veri Dei instaurandis, et evertendis idolis gazam hanc, imo ipsa altaris vasa consecravit, convocatisque fratribus, atque expositis quo modo retulimus expeditionis motibus, utque sibi abs Eugenio imposita crux esset, extractæ sunt ex altaribus Sancti Stephani et Sancti Viti marcæ auri triginta, cum calice aureo marcarum sex, proviso nihilominus sanctissimo decreto, atque etiam omnibus sacramento obstrictis, ut thesaurus ille quam celerrime posset resarciretur. Decretum illud ex historia Corbeiensi manuscripta, quæ serenissimi principis jussu nobiscum fuit quam humanissime communicata, exhibemus hic insigni futuro exemplo posteritati.

Fratres Corbeienses in eodem monasterio in Domino congregati pusilli et magni, universis ad quos istæ pervenerint pacem et dilectionem. Notum esse volumus omnibus Ecclesiæ nostræ fidelibus, tam presentibus quam posteris, quod de communi consilio capituli nostri et laicorum nostrorum ministerialium, videlicet Corbeiensis Ecclesiæ, ex consensu domini et reverendi Patris Wiboldi Corbeiensis abbatis, quædam de thesauris sumpsimus propter quasdam publicas

et communes utilitates monasterii nostri in quibus eosdem thesauros expendimus. Hæc autem sunt quæ abstulimus, de altari Sancti Stephani xxiv marcas auri, de altari Sancti Viti vi marcas auri, calicem aureum appendentem vi marcas auri et dimidium plenary optimum, quod duci Saxonie positum est in pignore pro lx marcis argenti. Et quoniam a majoribus nostris piis utique religiosis viris hi thesauri in ecclesia nostra, tam ad decorem domus Dei quam ad sublevandas necessitates ecclesiæ, si quando opus esset, instrumentario repositi fuerant, et de labore Patrum nostrorum, et de cleemosyna piorum ecclesiam nostram his thesauris ditatam atque ornatam, in nostro tempore invenimus. Cupientes imitari exempla antecessorum nostrorum de communi consilio capituli nostri, atque ex consensu reverendi domini et patris nostri prænominati abbatis, cum ipso domino nostro abbate ordinavimus atque constituimus, ut nos de præbenda nostra sive sit de vino, sive de pelliciis, sive de charitatibus undequaque sumamus xii marcas argenti, per singulos annos, ad resarciendos thesauros quos sumpsimus in ecclesia conferamus. Dominus quoque abbas ad idem opus, quousque totum reficiatur, totos redditus curiæ suæ Huldessen, et præterea tantum ut xii marcæ impleantur, annuatim se daturum promisit. Sed et laici nostri ministeriales, qui consilio intererant, ut thesauri de ecclesia sumerentur ad reficiendos eosdem thesauros bona, sua singulis annis se duros, donec opus consummaretur devoverunt, aliquis dimidium talentum, aliquis quinque solidos, unusquisque pro capto suo quibus inspiret Deus, ut reddant quæ Deo et sanctis ejus voverunt. Nos autem cum domino abbate ad sacratissimos patronos nostros Stephanum et Vitum, circa quorum sanctas ac venerabiles reliquias aurum absumpsimus, ita nos hæc vota astringimus, ut eandem quantitatem argenti quam promisimus annuatim devote persolvamus. Etsi forte sterilitas terræ, vel alia necessitas talis ingruerit, ut anno aut in duobus supradicta pecunia a domino abbate et a nobis persolvi non possit, proximo sequenti anno, cum persolvere poterimus, defectus totus ille, tam a domino abbate, quam a nobis cum bona voluntate suppleatur, et hoc usque ad restorationem thesaurorum quos sumpsimus de ecclesia pie et fideliter per annos singulos persolvatur. Hoc ergo pium et fidele studium nostrum, sicut a patribus nostris accepimus, ita etiam posteris nostris volentes relinquere in exemplum, hanc ipsam sponsonem nostram scripto commendavimus, et ut habeat in se inviolabilem firmitatem, sigillo Sancti Viti sacratissimi patroni nostri, et præterea sigillo domini nostri abbatis eam consignavimus. Acta sunt hæc anno ab Incarnatione Domini 1148, (leg. 1147) indictione x, a constitutione Novæ Corbeie anno cccxxiv, anno secundo domino Wiboldi abbatis in Corbeiensi Ecclesia. Hi autem sunt laici, qui auxilium suum per singulos annos, donec opus consummaretur, promiserunt. Conradus de Fralin... singulis annis dimidium talentum, Hereboldus de... et filius ejus Conradus v solidos, Thiedericus Grossus et filius Erenfridus v solidos, Thiedericus comes de Huxere v solidos, Helmewigus de Godolumen iii solidos, Reinerus de Porta v solidos, Adelbertus de Bodelevessen dimidium talentum, Elverinus de... v solidos, Thiedericus frater ejus v solidos, Carolus de Nova Ecclesia iii solidos, Rabanus v solidos, Bruno v solidos, Goswinus de Weten v solidos, Reinmarus iii solidos.

Sacra gaza auctus hoc modo Wibaldus, sub finem Maii cum cæteris Saxonie proceribus movit, expectata aliquandiu summi pontificis confirmatione, quæ certe, ut videtur, nimis diu pro dignitate viri protracta fuit. Tanta vero Christianorum exercitus erat, ut transmissa Albi, tota terra a facie eorum contremuerit. Et spe nulla in ipso ingressu ducibus affulgente Slavice feritatis edomandæ, verso in rariem, ut ita dicam, rege Nicloto fere per iii menses,

uti scribit auctor antiquus, *omnia vastarunt civitates et oppida igni succenderunt, fanum etiam cum idolis, quod erat ante civitatem Malchon cum ipsa civitate concremarunt.* Verum plurima utrinque strage edita, cum belli cardo in expugnatione Dimin et Dubin munitissimarum arcium verteretur, et jam bipartito exercitu arcem utramque eodem tempore circumventam et obsessam urgerent acius (48), orta inter duces dissensione, *grandis illa expeditio cum modico emolumento soluta est.*

Obsidioni castrum Dimin Wibaldus aderat sub finem funii, uti scribit ad Bernhardum Hildesheimensem, sed ibi quid egerit neque ipse pro more modestissimus, neque Helmodus aut quivis alius scriptor memoriae tradidit. Cæterum bello hoc omnia in se inferorum monstra videtur concitasse. Neque enim vobis verissimile sit homines, quantumvis crudeles et iniquos, ea omnia in perniciem insontis viri potuisse excogitare, quæ adversus eum, ex quo Alhim transmisit, impie fuere et indigne attentata. Nihil prorsus seu Corbeie seu Stabuleti sartum et tectum ab iniquorum vi fuit, spoliata prædia, occupatæ pinguiore villæ, in ipsos denique monasterii utriusque fratres et subditos indignis modis sævitum. Hic Godefridus Namurcensis comes, fractis induciis, quas anno præterito ad Kalendas usque Octobris hujus anni, cum advocato monasterii pepigerat, omnia igni et ferro in tractu Leodiensi, in Hasbania, in Condustrio devastat, et denuo occupatur ejus consensu abs Eustachio Leodiensi advocato villa Turnines. Illic monasterium nobile manus scelestæ, Henrico duce, invadunt, fratrum constantiam modo tentantes minis, modo blanditiis allicientes, ut egregium hunc ducem, hominem certe et perfidia et iniquitate monachi, imo sacerdotis et abbatis nomine prorsus indignum, rejecto Wibaldo reciperent. Stetit tum temporis inconcussa Corbeiensium fides, et monasterium omnes ad unum propugnaculis et armis muniere, vim vi repellere jure gentium molientes (ep. 131). At si libebit in sequentes annos vel leviter excurrere, alios videbimus ejusdem loci fratres et subditos, tumultus incitatore eodem Henrico, apertamque rebellionem in monasterio excitasse, partes ejus palam sequentes, alios eosque audaciores, abbati parasse insidias. Sed (quod deterius est) viri integritas, omnibus ad hanc diem spectatissima, falsis lacerata criminationibus, proborum etiam suspicioni patuit. Nondum pedem moverat ad incundam expeditionem, cum jam diffundebatur ubique rumor, Corbeiensẽm abbatem, immisiss in sacram supellectilem impiis manibus, opes divino cultui mancipatas, regi temere dispertitum esse. Rumorem quidem illum fratres duo, quos diximus superius fuisse ad summum pontificem delegatos, aliquantum compresserant in Romana curia, ut Henricus Stabulensis monachus epistola ibidem citata testatur (ep. 25). At discedentibus eisdem, velut erumpens e cinere flamma, adeo recrudit, ut legatum summus pontifex, consternatis Wibaldi amicis, atque in primis Stabulensibus monachis Corbeiam duxerit destinandum mense Decembri ejusdem anni, qui rem diligentius exploraret. His porro anno sequenti litteras consolatorias scripsere Corbeiensis fratres, quibus satis declaratur viri innocentia. Quanquam miramur, ut nihil dissimulemus, expeditionis adversus Obotritos, cujus occasione orta erat procella hæc, neque hic neque in decreto superius edito mentionem ullam fieri. *Audivimus, inquit, conturbatam esse unanimitatem vestram de verbo quodam quod magister G. pro sublatis in ecclesia nostra thesauris, nobiscum anno præterito contulit, ... venit igitur ad nos... anno præterito circa festum sancti Thomæ... erat tum domi præpositus major ecclesiæ nostræ... ab ipso*

A sciscitatus est quamobrem sanctuarium nostrum spoliatum esset thesauris suis?... Non est, inquit præpositus, spoliatum sanctuarium nostrum, quia quicquid inde sumptum est, in utilitatem ecclesiæ nostræ expensum est. Et quibusdam interpositis. Propter communem necessitatem ecclesiæ quamdam partem thesaurorum in ecclesia, ex communi consensu capituli nostri tulimus, et quasdam possessiones ecclesiæ nostræ valde utiles ex eis conquisivimus. Reliqua omnia integra in ecclesia conservata sunt. Ea vero quæ nunc propter necessitatem accepimus reparare et restituere quantocius poterimus, Deo annuente, proposuimus. Hæc illi.

Ex quibus colligere possumus, non semel hoc anno e sacra æde receptam esse pecuniam, neque eam quæ expeditionis occasione recepta est, in sumptus solum expeditionis ejusdem esse omnem impensam, uti insinuat historia Corbeiensis manu-scripta, sed et aliquam ejus partem regi fortassis adversus infideles properanti, et urgentioribus monasterii negotiis destinatam fuisse, quod æque Wibaldum ab omni criminis nota expurgat. Sed ne ulterius procedamus. Reversus ab expeditione Slavica subinitium Septembris, monasterium obsidione exemit, sedatisque mirabili humanitate et clementia turbulentis motibus, quos modo diximus, ad sui contumeliam et offensionem esse concitatos, Stabuletum altero mense vix elapso migravit, opem laturus gregi bellis continuis oppresso Godefridi Namurcensis comitis, Vinandi de Lymborg, Eustachii Leodiensis advocati, aliorumque nobilium Lotharingiæ. Et qui dum lanietur ipse invidorum morsibus agni naturam induerat, tunc magis de suorum damnis sollicitus, animum induit leonis, ipsos etiam in mortuos sæviens, vivis ut metum incuteret. Idque ex eo maxime instrumento, quod infra edimus innotescet (49). Neque sic componendis Stabulensium rebus adeo distinebatur, ut ipsa imperii negotia, absente Conrado, intermitteret. Trevirensi concilio sub initium anni 1148, nomine Henrici, regis junioris adfuit, deinde Remensi, ubi multa proposuit, quæ jam alias discussimus. Hinc vocatus ad comitia Winisbergæ habita Kalendis Septembris, tum Francofurtum, ut regi ad informandum regni statum et pacem firmandam consilio et auxilio assisteret (ep. 89). Atque interim Lotharingiæ Mosellanæ patriæ suæ, quæ tota fervebat bellorum motibus, consulens indefesse, alios quidem pactis induciis continuit, alios ipsam in amicitiam et societatem adduxit. Id quod diserte scribit Corbeie fratribus, qui absentiam ejus molestius ferebant. *Ut autem sciat fraternitas vestra, inquit (ep. 84), tempus otiosum nobis non præterisse, inter comitem Namurcensem et comitem de Los., et comitem de Dasburg, quorum discordia totam terram lacerabat pacem Deo auctore usque in festo sancti Remigii fecimus, atque inter comitem de Rupe, qui noster advocatus est, et comitem de Monteacuto, qui multorum incitamentis maxima inter se bella movebant, finitivam et toti terræ salutarem concordiam reformavimus.* His intentum curis Wibaldum et Stabuleti agentem redux et Palæstina Conradus anno 1149 (ep. 169), conventu indicto Francofurti ad diem festum Assumptionis acciri præcepit, ante altos imperii principes, ea seorsim communicaturus, quæ palam erant in conventu exponenda. Negotia duo majoris momenti rex moliebatur (ep. 149), expeditionem Italianam, et Ladislai Poloniæ ducis profugi restitutionem, quæ duo post amissum in Oriente florentissimum exercitum, æque ardua conficere non potuit, quamvis sæpius tres fere annos quos superstes egit, variis in comitiis agitata sint, missis non semel legatis cum ad summum pontificem tum ad Polonos. Atque his fere conventibus invitatus abs rege Wibaldus adfuit. Ac primum Francofurti hoc anno 1149

(48) Helmod. lib. 1. c. 66; Ottho Frising. lib. 1. c. 44.

(49) Vide in Appendice sub num. 27.

(ep. 261), deinde Bambergæ (ep. 217, 261), ubi hebdomadas novem et eo amplius regiis expensis detentus fuit, brevi mittendus Romam cum Arnaldo Coloniensi præposito et regni cancellario, nisi gravissima intervenissent reipublicæ negotia. Hinc Spiræ sub initium Februarii, tum Fuldæ tertio Nonas Aprilis (ep. 217, 184), atque adeo regis lateri menses omnino quinque adhæsit, quo fere tempore, Romanis rebellibus, qui regis gratiam adversus Eugenium summum pontificem frequentibus litteris aucupabantur, assidue obstitit, susceptis pro virili ecclesiæ partibus (ep. 211, 212). Venimus, inquit eidem pontifici scribens [Bambergam] (ep. 228), *ad curiam gloriosi filii vestri Conradi Romanorum regis, in vigilia Nativitatis Domini, et permansimus in ea continue usque ad feriam quintam hebdomadæ paschatis, sub ea expectatione, ut nos et cancellarium suum ad vestræ sublimitatis præsentiam, sicut jam dudum condixerat, ut vestræ quoque magnitudini significaverat, transmitteret: in quo temporis spatio die ac nocte id efficere studiose satagemus, ut animum ipsius ad dilectionem et reverentiam vestræ personæ, ad defensionem sacrosanctæ matris nostræ Romanæ Ecclesiæ, et omnium Ecclesiarum, fortiter accenderemus..... sed intervenientibus quibusdam magnis regni negotiis, neque persona nostra neque cancellario suo carere voluit.* Attamen decreta anno sequenti cum Ratisbonæ tum Herbipoli expeditione Italica, delegati uterque fuere ad summum pontificem, et ad Romanos, eam ut in Italia consiliis et prudentia promoverent (ep. 320, 323, 324), sed legatione vix exacta, mortuo Conrado, eandem expeditionem Fredericus ejus successor ad aliud tempus distulit.

Jam vero Wibaldi auctoritas summa et gratia cum rege, ut vulgo accidit, minime desperiit. Charior adhuc Frederico, qui canam ejus sapientiam fidemque, uti omnes, summe venerabatur, factus est, sublato e vivis Conrado, consiliorum ejus omnium arbiter, atque unus, ut ita dicam, primis ejus et regni et imperii annis universam imperii molem prudentia sua sustentavit, idque advertat necesse est quisquis epistolas, quas ex eo tempore quo assumptus in regni socium est Fredericus aut scripsit aut recepit attentius leget. Et felicem fortunatumque hunc, si talem sibi ministrum fortuna servasset diu!

Annos tantummodo quinque Wibaldus Conrado superstes fuit, sed qui, si expendentur accuratius superiorem ejus ætatem videnter rerum gestarum gloria exæquare. Et primus quidem insignis fuit Frederici promotione ad regnum, cui haud parum adlaborasse Wibaldum Fredericus ipse in comitiis generalibus anno 1153, habitis Merseburgi diplomate testatus est litteris aureis exarato.

Hic vero annus Christi 1153 quam gloriosus fuit Wibaldo mutuo cum Manuele imperatore commercio litterarum, queis de connubio tractabatur Frederici regis cum imperatoris ejusdem filia. Et Wibaldus ipse qui connubium illud sic prosequabatur, Frederico auctor fuerat, ut futurus ipse imperator, affinitate se cum imperatore conjungeret. Id porro testatur epistola 90, ad Manuelem his verbis. *Instanter non cessavi, quatenus inclytus atque victor dominus meus Fredericus imperator, cum constantissimo vestro imperio sædus amicitia iniret, et de sanguine vestro uxorem duceret, quod etiam vestra sapientia complere indubitanter maturabit.*

Jam de sequentibus annis quid asseremus, etenim brevitatis studio eligendum. Expeditionem in Italiam sub finem anni 1154 movit Fredericus Wibaldi nutu, atque ejus consiliis anno sequenti post insignes triumphos coronatur Longobardorum rex; tum ulterius progrediens, eodem comite

Wibaldo Romam ingressus, ab Adriano pontifice xiv Kal. Junii coronatur imperator. Anxius quidem summus pontifex de regis adventu hostisne an amicus accederet nesciens, legatos obviam præmiserat; sed pontifici præsentem Wibaldo quid metuendum? id vero post modum Adrianus impense agnovit (50), gratusque erga abbatem nostrum, ob egregiam operam in placido hoc congressu imperatoris, Stabuleti et Corbeie monasteriorum jura privilegiaque novis diplomatibus instauravit. Nec dum lætissimus ille annus exierat, cum ad imperatorem Constantinopolitanum *qui Paleologum nobilissimum Græcorum*, uti scribit Otto Frisingensis (lib. II, c. 12), *regalisque sanguinis procerem, et Marodocum egregium virum imperatori miserat, munera non parva deferentes* destinatur. Exacta vero hac legatione anno 1156, et paucis interjectis mensibus, abs Friderico, qui tunc in Polonos movebat, ut Ladislaum profugum ducem restitueret, invitatur ad ineundam anno sequenti expeditionem in Mediolanenses (ep. 423). Sed heu! Deus optimus, cujus nutu omnia administrantur, quam aliter providebat. Reversus enim Fridericus e Polonia victor (ep. 434), dum secundam ad Manuelem legationem instituit, Wibaldus denuo mittitur, qui altero demum anno rediens, Butellæ in Paphlagonia positionatus, uti suspicio est, occubuit. xiv Kal. Augusti (51). Quam ob causam uti scribit ex Radewico annalium Paderbornensium auctor eruditus Nicolaus Schaten (52), legati Græcorum imperatoris, qui anno 1159 ad Fridericum missi aderant, refugere comitia principum intrare, nisi publica primum fide principum data, securi essent, quod ob tanti viri acceleratam veneno mortem aut suspecti aut invisi haberentur (53).

Atqui hic Wibaldi abbatis finis fuit, viri, si mores spectabuntur, primorum Ecclesiæ temporum dignissimi; si felicitas ingenii, si prudentia, si cæteræ animi dotes, vix ulli sui ævi, quod sane insigniorum virorum ferax fuit, secundi.

Ad mores quod attinet eæ presertim in Wibaldo enituerentur virtutes quæ sunt ab aulis principum remotissimæ. Spectata integritas, et candor omnis expers doli, charitas in omnes vere Christiana, quæ nullis injuriis restingui unquam potuit, et magnus sui despectus.

Sæpe mirati sumus tot epistolis et monumentis quæ hic exhibentur, ne unum quidem ipsi verbum de familia, de parentibus, de paternis facultatibus excidisse, nisi forte epistola 79, ubi fratrem suum scribit esse regi a cancellis, idque semel et sorori. Sed et de se solebat adeo tenuiter et abjecte loqui, ut nobilitatem generis omnem a se non semel removisse videatur; sic epistola 148, ubi Harvico Bremensi electo conquerenti, quod mortuo Adalberone sedem ambiisset Bremensem, in ipsum enim clerici vota potiorum partem convenerant, ita modeste respondet: *Indignamini nobis, quod cum de electione Bremensis archiepiscopi vacante tunc sede ageretur, in nostram personam omnium fere vota se inclinarent. Nos in talem disceptationis aleam non libenter incidimus, ubi tam de natalibus quam de moribus subtilissime disputatur, et frequentissime erratur, atque infirmitatis nostræ et humilitatis bene conscius, ad tantam rem et tam reverendam opportune agendam nequaquam accedere præsumeremus.* Et epistola 86: *Si nos, inquit, Stabulensis Ecclesia non educasset, si nos egenos de pulvere non suscitasset et de stercore erexisset pauperes, ut sedeamus cum principibus.*

Jam vidimus quam alieno fuerit ab omni dignitate animo. Raptus est ad sedem Casinensem violententer, eaque non multo post dimissa quam libentissime, et multis aliis administrationibus repudia-

(50) Vide infra in Appendice sub num. 53.

(51) Hist. mss. abbat. St bul.

(52) Annal. Paderb. lib. VIII, ad ann. 1157.

(53) Radevic. I. II, c. 22.

tis, quas non designavit, æque coactus ad Corbeien-
ses accessit (ep. 151); tum Bremenses infulas sibi quo-
dammodo oblatas, deinde Colonienses (ep. 148, 210),
non quidem aperte, quod sine fastu fieri vix potest,
sed dissimulatim, et quasi aliud agens effugit, in-
dignum se honore omni reputans. Si quid adversi
monachis suis contingeret, id sibi attribuebat (ep.
41, 86); si quid ipse strenue et utiliter ageret, to-
tum Deo, qui vili et exiguo instrumento uteretur
(ep. 41). Hinc se omnium etiam vilissimorum me-
moriam indignum fatebatur. *Conscientia nostra*, in-
quit ad Fredericum abbatem primum S. Godehardi
(ep. 117), qui me ita ejus aliquantum prædicaverat,
*graviter nos impugnat et accusat, neque nos, non
dicam vestra, sed nec cujusquam quidem infimi ho-
minis commendatione se dignam arbitratur.*

Inimicos ubique et semper expertus est infensis-
simos, nihilque in epistolis ejus occurret frequen-
tius Stabulensium seu Corbeiensium querelis ad-
versus hujusmodi homines, qui modo prædis, modo
incendiis, odia sua exercebant. Quid abs Rainaldo
Tusco in monasterio Casinensi non est perpessus,
quid Corbeix ab Henrico illo flagitioso abbate, qui
auctoritate apostolica exauctoratus, eo nunquam
adduci potuit, ut decreto summi pontificis obseque-
retur? Quid ab Harwico Bremensi archiepiscopo,
quid a Mindensi Henrico, quid ab Osnaburgensi
atque aliis imperii optimatibus, quid ab Juditha
Caminatensi abbatissa, quid denique a filiis? *Fre-
quenter*, inquit (ep. 315), *horribilibus periculis ja-
ctati sumus, et præcipue periculis in falsis fratribus.*
Qui omnes vel solo nutu potuissent opprimere, sibi
studebat beneficiis demereri, Rainaldo Tusco tutum
ab ira Cæsaris effugium præstitit, Henricum Corbe-
iensem, ejus consanguineos, atque alios æque per-
fidios, bonis affecit quæ nec sperassent amici (ep.
151). Hos omnes uti divinæ justitiæ sacra instru-
menta, quodammodo reverebatur. *Qui nos persequen-
bantur*, inquit (ep. 55), *divinæ justitiæ cultores,*
*et quamvis pro mala intentione sempiternum vae me-
rerentur, tamen justissimi Dei nostri virga erant, et
baculus furoris ejus, ipsi autem nescierunt.* Hinc
Frederico abbati S. Godehardi petenti enixe, ut
Henricum pœnitentem reciperet in gratiam, his ver-
bis, quæ plane essent aureis characteribus inscul-
penda, respondet (ep. 117): *Super hoc quod nobis
reconciliari desiderat, plurima nobis sollicitudo im-
minet, quis sensus quæve sententia sub verbo reconci-
liationis contineatur. Quoniam testis est nobis con-
scientia nostra, quod nihil in eum peccavimus. Si
vero ipse in nos deliquit, totum ei ex corde perfecto
ob divini respectum amoris indulgemus, et tam in
anima quam in corpore vera ei bona provenire exopta-
mus. Nec invidemus ei, si salva pace nostra et mo-
nasterii cautela, secundior ei quies aliqua conceda-
tur, siquidem et homines sumus et cum hominibus
flagellati, et humani aliquid alienum a nobis non sen-
tinus.*

Jam si lubebit ad eas descendere virtutes, quæ
magis ei fuere a natura ingentæ, eum utique oportuit
consummata prudentia esse ornatum, qui tot
inter adversarios nullas in aula varietates annos
amplius triginta expertus sit. Anno enim 1122, non-
dum abbas, nec forte monachus Stabulensis, sed ne
vix quidem id ætatis quæ muneribus obeundis cen-
setur legitima, notus Romæ erat, et præcipuis sacri
collegii cardinalibus familiaris (ep. 50, 595, etc.).
Paucis abhinc annis Stabulensis constituitur prin-
ceps, Lotharii deinde archicancellarius, in expedi-
tione Italica classis maximæ præfectus, et denique
abbas Casinensis, ut reformato monasterio, Cam-
paniam omnem et schismaticos rebelles contineret.
Mortuo Lothario, ea apud Conradum gratia valuit
et auctoritate, ut semper in ipso plusquam paternæ
pietatis viscera persentiret (ep. 540). Frederico in
deliciis fuit. Atque his imperatoribus majoris mo-
menti nihil inconsulto eo actum est. In maximis

A quibusque imperii negotiis, in gravissimis legatio-
nibus assidue versabatur, et eam ubique dexterita-
tem adhibebat, ut principum quibuscum tractasset
animos et voluntates, eo quo maxime vellet incli-
nasse videretur. Hæc porro eloquentiæ ejus, quam
Reinhardus abbas Reinhusensis Tullianam fuisse
dicebat (ep. 34), ascribantur, per nos licet. At quod
imperio, dum vixit, nulla cum Romana sede fuerit
contentio, hoc magis censemus peritiæ ejus et rerum
usui esse attribuendum. Negotia enim Romana præ-
ter reliquam imperii administrationem Wibaldum
unum procurasse satis constat ex dictis. His autem
curis si Stabuleti et Corbeix molestias, si privata
amicorum negotia adjungamus, de omnibus quippe
meritus est, quoad potuit, vastissimum homini in-
genium fuisse: nullus dubitabit, qui tot ac tantis,
tam variis, tam continuis occupationibus sufficere
unus potuerit. Atqui nec ita distinebatur quin sub-
scisivis operis subinde indulgeret (ep. 147).

B Litteras perpetuo coluit, et certis quotidie horis
et temporibus novi semper aliquid addiscebat,
poetis, fatemur, cum Græcis, tum Latinis philoso-
phisque antiquis et oratoribus, ac præcipue Cicero-
ni, ejus opera undique conquisita exscribi cura-
vit, plus æquo videtur impendisse, nisi forte excu-
sands sit ille vir, qui fatigatum gravioribus curis
animum blandissimis scriptorum hujusmodi amœ-
nitatibus magis remitteret, quam alio quovis minus
utili laxamento. Tum et dicebat satis apposite (*ibid.*):
*Transire se in castra aliena, non tanquam deserto-
rem et transfugam, sed sicut exploratorem et spolio-
rum cupidum, si forte Madianitem rapere posset,
quam pilis erasis et unguibus desectis legitimo vale-
ret sibi copulare matrimonio.* Sed procedente ætate
totum se ad sacrarum litterarum studium convertit.
Et judicium illud gravissimum quod epistola 147,
de summis Ecclesiæ Patribus tulit, de Cypriano, de
Lactantio, de Hilario Pictaviensi, de Ambrosio, de
C Hieronymo, de Augustino, de Leone magno, hos
demonstrat fuisse sibi valde familiares et notos. Sed
et Bedam, Haimonem, Ambrosium Alpertum, Ra-
banum-Maurum, Joannem Scotum multosque alios,
mediæ ætatis scriptores pios, legisse se testatur
eadem epistola. Tantam vero sacri juris peritiæ
comparavit, ut interdum consuleretur (ep. 556).
Legenda est epistola 357, qua Arnoldo Coloniensi
archiepiscopo, a quo fuerat interrogatus utrum ve-
lari in Pentecoste sanctimonialia possent, respondet.
Hinc præposito Hildesheimensi, a quo Philippicas
et epistolas Ciceronis cum ejusdem orationibus de
lege Agraria postulaverat (ep. 205), durius forte
admonenti recordaretur se Christianum esse non
Ciceronianum, ita blande suo more scribit (ep.
206): *Recte meministi, frater, quod quamvis libros
Ciceronis habeamus, nos tamen Christianos esse re-
cordemur..... sercula Ciceronis nec inter præcipua,
nec in prima mensa jam habemus: sed si aliquando
meliori cibo satiatis aliquid libet, sic ea sumimus,
sicut secundis mensis apponi solent bellaria, etc.*

D Utrum tractatus aliquos emisit incompertum
est; sed amicos et fratres seu filios sæpius est co-
hortatus ad scribendum. Sic Anselmum episcopum
Havelbergensem epistola 142, Henricum Stabulen-
sem monachum epistola 106, sextâ vero Theodori-
cum Walciodorensis abbatem. Et veteres Cor-
beiensis Ecclesiæ ritus, qui in bibliotheca etiamnum
servantur, ejus jussu esse instauratos et ordine dis-
positos ipsa suadet operis sublimitas, et codicis
characteres antiqui. Ingentis sane librorum supel-
lectilis, quam laboribus immensis collegerat, præcise
reliquiæ.

Hunc igitur virum Galliæ nostræ decus, lumen
imperii, Ecclesiæ Romanæ difficillimis temporibus
in Germania columen, Butelliæ in Paphlagonia, uti
tradunt breviores Stabulensium Annales, Græcorum
perfidia sustulit xiv Kal. Augusti, anno 1158. Ossa
ejus in basilica civitatis deposita, Stabuletum,

agente Erleboldo fratre et successore, honorificentissime translata sunt anno sequenti, et celebrante exsequias Henrico Leodiensi episcopo, in medio chori septimo Kalendas Augusti condita fuerunt. Epistola

hæc subjicimus, quod annales Corbeie habent ex Chronico Huxariæ, tametsi Stabulensium opinio est, monumento ejus incisum esse nihil præter nomen Wibaldi et mortis diem.

WIBALDUS DEO ET ECCLESIAE.

Qui vixit, dum vixit, inter mortales omnium abbatum felicissimus,
Summo (54) pontifici, imperatori, et principibus charissimus,
Exuvias corporis sui hic deposuit,
Universæ posteritati ob pietatem, diligentiam et singularem zelum,
Maxime et perpetuo commendandus,
Tu qui post eum sedebis, fac idem, et vives.

Fusius hactenus res gestas Wibaldi abbatis digessimus, tanti viri memoriam molestius ferentes penitus obliterari. Pauca jam de epistolis ejus subjicere juvat. Ex antiquo codice Stabulensi prodeunt omnes, exceptis solum modo undecim, quæ jure antiquitatis primum hic locum occupabunt. Is autem codex plurimas autographi notas habet, quas ne lectores ulterius moremur, expendere non libet. Sed integer non est, avulsis in ipso initio foliis quatuordecim, quæ procul dubio scriptum continebant electionis Wibaldi in Corbeensem abbatem, et nonnullas Conradi imperatoris ac principum litteras, quibus *ad tantæ rei regimen* invitabatur. Quæ enim sequuntur omnes ex eo solum tempore scriptæ sunt. Unde conjicimus Wibaldi epistolas duos saltem in tomos fuisse distributas, quorum prior exciderit. Quantum hæc jactura litterariæ reipublicæ damnum importet, ex posteriori parte judicabitur. Hæc sane Conradi imperatoris, Henrici filii ejus, Fredericique actus præcipui enarrantur sigillatim. Coloniaensis, Moguntinæ, Bremensis, Mindensis, atque aliarum nobilium Germaniæ Ecclesiarum historia mire illustratur. Acta restituuntur nonnulla quæ hactenus exciderant conciliorum Treverensis et Remensis anni 1148. Disciplina denique, cum ecclesiastica,

et monastica multis in locis elucidatur, uti jam discussimus in præfatione generali.

Thesaurum hunc debemus reverendissimo Patri domino priori majori imperialis ecclesiæ Stabulensis, qui codicem ms. non solum communicavit, sed et exscriptum cum instrumentis monasterii dedit. Epistolas etiam quinque (ep. 7, 8, 9, 10, 11) nobis transmisit reverendissimus dominus dominus Anscharius de Grass, liberæ et imperialis ecclesiæ Corbeiensis capitularis et prior, celsissimi ac reverendissimi S. R. I. principis et abbatis vicarius in spiritualibus generalis, et archidiaconus, ac tandem unam cum præcipuis monasterii sui instrumentis dedit illustrissimus dominus abbas Walciodorensis, quas epistolas sex cum aliis quinque, e schedis partim Mabillonianis partim e Chronico Casinensi a nobis excerptis, initio præsentisimus.

Et ne quid quod ad nos attinet, de Wibaldo desideraretur, ea instrumenta et litteras privilegiorum, quæ Corbeiensis abbas et princeps confecit ipse aut impetravit, adjecimus in fine, ad instar appendicis, tametsi hæc jam in Annalibus Paderbornensibus, cum aliis Corbeie monumentis aliqua ex parte evulgata sunt.

(54) Imo pontificibus saltem quinque, et imperatoribus quatuor.

WIBALDI EPISTOLÆ.

EPISTOLA PRIMA.

WIBALDI ABBATIS CASINENSIS AD LOTHARIUM IMPERATOREM,
A Petro Diacono composita.

Exponit ei Casinensis monasterii calamitates, auxiliumque ac protectionem ejus implorat.

(Anno 1157.— Ex ms. Casinensi eruit Mabillonius.)

LOTHARIO Dei gratia Romanorum invictissimo Cæsari, imperatori Augusto, ac triumphatori perpetuo, WIBALDUS Dei gratia Casinensis cœnobiî minister, indignus debitæ fidelitatis obsequium.

Post innumeras sollicitudines, quibus nimirum oneratur Romanum imperatoris fastigium, laudabile clementiæ vestræ cognoscimus, Christianissime imperator ac triumphator invicte, esse propositum, per quod submotis omnibus discordiarum ac querimoniarum seminibus, quæ in agro Dominico hu-

mani generis inimicus asperserat, sanctæ Catholicæ Casinensi Ecclesiæ piissimo mentis affectu consulere voluistis, in quo scilicet animi voto ac desiderio, quantum rebus humanis favere providentia divina dignetur, sollicitudo clementiæ vestræ spiritu Dei incitata demonstrat, quæ more Romanorum imperatorum benigna circa omnes existit, ideo et quasi Deo contemplante, populum Domini sibi commissum felici regat semper et gubernet intuitu, nec amplius patiatur eos aliquibus sæculi hujus procellis illidi, aut malignis perturbationibus concuti, quatenus post hoc vitæ præsentis imperium regnum cœleste adipisci, et in æternum cum Domino retinere valeatis. Hinc itaque pro tanta devotione animique vestri sinceritate, quam non solum verbis, sed lucifluis etiam operibus circa Casinensem Ecclesiam